

mindjárt a feladása után, a várparancsnok — Kerecsén László — azon ürtügy alatt, hogy vitézségeért megdicsértessék, Pertav bosa elé vezetett, ki őt igérete dacára elfogatta s a belgrádi börtönökbe küldötte, hol kínos halálát is lelé.

Zápolya a várat, mely az ő számára foglaltatott el, követelte a basától, de az váltáság fejében négyszáz ezer forintot követelt, mit Zápolya előállítani képes nem lévén, török kézen maradt.

Gyula várának régiebb birtokosai közt ott látjuk a brandenburgi márkgróf György nevét is feljegyezve, ki azt 1520-ik év táján bírta; erről az is mondatik, hogy ő volt az, ki e vidéken legelőször pártolta a protestans vallást, melyet később Magócsy Gáspár gyulai várkapitány, s a Nadányi nemzetség hathatósan terjesztett.

1695-ben a királyi kamara birtokába jutott, s 1719-ben III. Károly király a várat, s a várost, a hozzá tartozó urodalommal együtt Harukker János Györgynek adta, ki is egy linzi pék fia volt, s a cs. kir. proviant-kormányánál főhivatalt viselt, s az akkori háborus időkben (a törökök visszaűzése. Eugen herczeg.) a hadsereg élelmezése körül oly fontos szolgálatokat tett, hogy ezt megjutalmazandó, a császár és király felszólította őt, hogy kérne bármit, szívesen megadja. — Ő tehát a jövedelmes ó budai malmokat kérte ajándékul; de miután azok, magán-tulajdonok lévén, nem adathattak oda neki, e helyett kárpótlásul egész Békésvármegyét nyerte. — Így mondja a hagyomány.

E Harukker 1722-ben indigenává lett, s 1729-ben bárói rangra emeltetett, végre 1732-ben a csak nem rég (1715-ben) visszaállított Békésmegye főispánjává nevezetett ki.

Régibb királyi adománylevele helyett, mivel abból sok adományozott hely neve kimaradt, újat nyert 1736-ban, melyben az adományozott javak nevei mind ki vannak téve, s az a em kevesebb, mint 106 helynevet foglal magában, s egész Békésmegye területén kívül még Arad és Csongrád megyékre is kiterjed.

Báró Harukkernek 1775-ben a férfi ágon magva szakadván, a fennemlített birtokok a leányára mentek, s jelenleg is az bírja.

A törökök kiűzése után ugys sok viszontagság által megrongált régi vár többé meg nem erősített, s magánbirtokra jutván, csakhamar elenyészett. Részint az idő viszontagságai, részint emberi erőszak által lefejtett kövei az átellenben épült új várkastély építéséhez használtattak fel, s most már a régi várból csak egy nagy négyeszetes csonka torony, s egy 7 öl magasságu bástya szerű omladék látható, melynek aljában a grófi istálló és kocsi-szinek foglalnak helyet.

A szép izléssel épült grófi várkastélyt gyönyörű angolkert övezi, melynek hús árnyékkal bővelkedő terebélyes fái alatt kigyózik keresztül a Körösnek egy ága, még regényesebbé téve az amugy is gyönyörű narancs- és citromligeteket, a virágokkal díszített lugasokat, mulatóhelyeket. Nagy kiterjedésű gyümölcsös kertjében pedig mindenféle nemes gyümölcs természetik. Vadas-kertje és halastava is van.

E kastély és a hozzátartozó szép urodalom jelenlegi birtokosa fiatal gróf Wenkheim Gyula, ki azt kevéssel ezelőtt atyjától gr. Wenkheim Józseftől vette át s többnyire itt lakván, személyesen vezeti gazdaságát, s kinek gondos vezetése alatt már számos hasznos javítás történt, mind a mezei, mind a kerti gazdaságban. A fiatal gróf a mult évi alkotmányos életben is tevékeny részt vett s több ízben adá mind hazafiai érületének, mind szellemi képességének bizonyítványait, úgy, hogy jövője iránt a legszebb reményeket ébreszté fel. Kívánjuk, hogy teljesebbé menjenek!

Z. G.

Népdalok.

I.

A szívem helyét sem leli,
Nem tudhatom, hogy mi leli.
Gondolkozom hej! mi dolog?
Hogy oly sirón, fájón dobog!

Ezerjófú elég terem,
Gyógyitanám, de nem merem.
Mert ha szívem meggyógyulna,
Szemeimből köny nem hullna!

Oka te vagy, szép angyalom!
Édes nekem a fájdalom,
E fájdalom oly osigaház;
Benne igaz gyöngyre találs!

Félre vágom darutollas
Süvegem,
Tegnap vettem a vásárba
Süvegem . . .
Darutollból leng azon a
Bokrétá,
Barna kis lány tűzte hozzá,
Nem tréfa!

II.

Lánytakaró tulipántos
A szüröm,
Gyólos az ingem, a két ujját
Felgyűröm . . .
Felgyűrhetem, mert fehér ám
A karom,
Igy ölelem a rózsám, ha
Akarom.

Vigan élek, mert az apám
Jó gazda,
Nem járok én a ló után
A gazba . . .
Madár lovam, a hátára
Felülök,
Minden este a babámhoz
Repülök.

Bényei Gábor.

A villámjárta.

Elbeszélés, írta JÓKAI MÓR.

(Folytatás)

Rufus uram házassága eképen nemcsak füstbe, de lángba is ment; Bástát is kikergették Erdélyországból, gróf kisasszony, uri mátká mind eltűnt, elpusztult, csak egy maradt meg a félbeszakadt esküvő emlékei közöl Rufuson: annak az arany keresztnek a kör-rája, melyet lakodalma napján viselt, s melyet a villám olyan szépen odarajzolt csupasz bőrre, mintha piros festékkel lett volna élesen kifestve.

Rufus látta, hogy az égiek nem tréfálnak. Mégis kell abban valaminek lenni, hogy az emberi hang: átok, ima, összkötéssel bir az esővel, széllel, villámlással, a mi ép oly mértékben csodálatos, és megfoghatatlan, mint a minő mértékben nem tudják a bölcsök kimagyarázni azt, hogy a szörrel dörszölt üveg is villámszikrákat ad. Egyik úgy, mint a másik tény; természetudományi tapasztalat, a minek a kutforrására találni nem lehet.

Még azon időkben Franklin szülővárosa helyén öserdő volt, még akkor nem volt feltalálva az a vakmerő ötlet, hogy a halandó ember dárdát szegessen a haragos égnek s mikor legjobban csapkod az Isten villáma, utána nyuljon az égbe, és megfogja azt, és fogva levigye a föld alá egy kutba és abba belefojtsa.

Ha ismerte volna Rufus e találmányt, háza minden szögletét körültekintéte volna villámhárítókkal.

Csak azt lehet csodálni, hogy nem előzte meg e találmánnyal Franklint, mert ugyan sokat töprengett rajta.

Most már egészen valószínűnek találta, hogy ha a holtak átka oly hathatós frictiot okoz az electrica materiával terhes felhőkben, akkor az is bizonyosan be fog teljesülni, hogy őt már most annyiszor üti meg a mennykő, a hányszor ez átok azt fejére idézte, a hányszor esküdött eltaszított neje ellen hűtlenül, hamisan.

Ez a tudat elrabolta egész életkedvét. Ugy élt, mint a ki halálra van ítélve, a kit üldöznek, keresnek, s csak attól függ élete, halála, hogy mikor ismernek rá?

Ez a félelem azért nem tette vallásosabbá, csak félelmeskedővé. Mihelyt borult eget látott, házából ki nem mozdult s ha zivatar, villámlás, mennydörgés vonult el feje fölött, akkor lefeküdt ágyába és ott várta végig a zivatar elvonulását.

Az az ágy is csodálatos volt. Egészen üvegből a nyoszolya, a mennyezete kirakva borostyánkővel, arról nehéz selyem függönyök borultak minden oldalról az ágyra, párnák, paplanok mind selyemből; az ágy a szoba közepén, s a szobának minden fala gondosan bevonva spanyolviaszszal, mint a hogy mások beszokták vonatni szőnyeggel; hogy azon egy repedés nem volt, a min a villám beosonhasson; azt pedig a természetudósok már régen tudják, hogy a selyem, borostyánkő, üveg- és spanyolviasz mind oly csodás lények, a miktől a villám „horret“ (irtózik).

Epen évfordulója volt azon végzetes napnak, melyen Rufus hamis esküjével három szerencsétlen életet kioltott; ezuttal derült, felhőtlen nap, mely csendes, vidámon folyt le egész késő estig.

Hanem este felé, mikor már Rufus azt hívé, hogy ezt a napot elfelejtették odafenn, a leáldozó nap elé hirtelen emelkedék egy sötét, domboruló felhő, egyenesen fel az égnek, mint valami visio-beli csoda, idomtalan fejjel, fekete testtel, púpos vállakkal s egy-

más elé törekvő tömör tagokkal, mely, a mint a lehanyatló napot eltakarta, mintha láng sövénye volna köröskörül, s félarcza haragjától égne. Azután meg, mintha szárnyai nőnének, a mik lassankint átfogják az eget egyik szélről a másikig, mintha azt mondaná: „én előlem nincsen menekülés.“

Rufus reszketve látta a közeledő felhőt. Nem jutott eszébe, hogy a tudósok a felhőket cirohus, cumulus és stratus osztályokba sorozzák: ez az ő bántója! ezt látta csupán.

Egyszer azután a közeledő égi alk egyet pillantott szemével, mintha mondaná neki: „látlak!“ Ez a pillantása a felhőnek a távoli villám.

Rufus hirtelen szobájában ietett, felvette selyem háló-köntösét, befeküdt selyemágyába, összehuzta a függönyöket, s kezébe vette borostyánkő olvasóját; nem azért, hogy olvasó, hanem azért, hogy borostyánkő, — és azután leste az égdörgés közeledő moraját

Igy szokott mindig tenni, mikor mennydörgés közelite: fejét lehuza takarója alá, jobb kezét a bal úterére tette, és azután számlálta, hányat üt az, míg az ablaktábla szük nyílásán bevilanó fényre a dörgés következik. Husz értítés a villám és dörgés között egy mérföldnyi távot jelez, tiz csak felet, öt csak kétezer lépést, ha egy perc van csak közte, akkor itt jár a fejünk felett, ha itt üt le, akkor se értítés, se számlálás.

Rufus a félelem hideg veritékével egész testén, számlálgatta erei ütését, milyen gyorsan közeledek! Mennyiszor lecsap! Oh az egészen más hang, mikor a villám a földhöz intézi szavát, mint ha a felhők csak egymással beszélnek. Az a taszító, recsegő hang, mely megreszketeti a földet, az a mély dördülés utána, mintha a szörnyű viszhang épen a földszinén hömpölyögné végig, s minden szívnek, a kir elől-utól talál, meg kellene azt érezni.

Rufus reszketve számítá érverését; már csak tiz, már csak öt. pedig az ér lázas izgalomban ver már; már csak kettő . . . Most egyszerre tulvilági fény borítja el a hálószobáját, mely minden érzékét egy perczben eltompítja . . . és azután nem tud magáról semmit.

Mikor ujra felébred és körültekint, bámulva látja, hogy már nappal van.

Feje fölött a háztetőn, a padlaton egy ökölnyi gömbölyű nyílás, oly tökéletes, mintha művészkeze vágta volna ki; azon keresztül szobájába süt a deledő nap. Ő maga ágyától ölnyi távolban fekszik, az ágy fel van fordítva, borostyánkő menyegete összetörve, s selyemfüggönyei hosszú vékony foszlányokra széjjelhasogatva.

(Vége következik.)

A székesfehérvári régi főegyház és királyi sirbolt.

I.

Most, midőn a magyar tudós Akademiának, a nemzet teljes méltánylását és haláját megérdemlő intézkedése következtében, kutató ásás kezdetét meg, s eredményt ígérőleg folyik Székesfehérvárott, az első szent királyunk által épített nagyszerű egyház földalatti maradványai, s ősi királyaink tetemei feltalálása végett, s az ezen szép czél kivételéhez szükséges költségekhez járulásra hirteligen az egész nemzet felszólított, *) véleményem szerint helyén látom röviden, de mégis körülmenyesen elmondani, mily nagyszerű, és fényes egyház volt az, melynek maradványai kerestetek, mily dicső emlékek csatlakoznak hozzá hazánk régi s leg-régibb multjából, s kik valának azon királyok, kik az alatta volt sirboltba eltemetettek. Mert igen kívánatos, hogy a nemzet keblében minő nagyobb mértékben fejlődjék ki azon érdekltség s adakozási készség, melyre a felhívást intézők számítottak, s mely nélkül el nem érhető a szép czél s talán félbe kellene szakítani a már eredményhez is vezetett ásást.

Pedig ha ez megtörténnék, ha az aránylag csekély összeg, mely szükséges, sem küldetnék be, elleneink joggal mondhatnák, hogy csak nagy szavakban s czifra phrasisokban beszélünk ősi dicsőségünkről. Büszkén hivatkozunk történelmünk fényére, és midőn arról van szó, hogy nemzeti multunk nagysága egyik legnagyobb emléke maradványainak felfedezésére, első szent királyunk, az ősi fejedelmi házból eredt uralkodók, nagy Lajos s a

*) Lásd erre nézve Henszlmann Imre kimerítő értekezését a V. U. f. évi 29. 30. 31. számaiban. Jövőre az ásás színhelyét mutatjuk be rajzban. Szerk.

dicső Hunyady Mátyás tetemeit magába fogadott sirbolt kikutatására s illetőleg a benne gyanított tetemek megtalálására mindössze néhány ezer forintot adjunk: akkor minékünk fukarul visszavonulunk nem szabad.

Ezt előre bocsátva, háttérbe szoritva a keserű gondolatokat, melyek hazánk nagyjait s gazdagabbjait illetőleg keletkezhetnének lelkünkben, lássuk mindenekelőtt, mikor építettett s készült el a székesfehérvári bazilika (királyi templom) meddig dicsőítettett benne az Ur s mily nagyszerű események folytak le benne, mikor s mikép enyészett el fénye, s vált végkép rommá?

Tudva kell lenni olvasóim előtt, hogy első szent királyunk, István, azonnal, amint a térítés nagyszerű művének létrehozását apostoli buzgalma, lelki ereje és anyagi hatalma egész megfeszítéssel elkezdte, egyszersmind feladatát tűzte ki azt is, hogy mindenfelé az országban a megtért népesség számára mért egyházak emelkedjenek, s azon városokban, melyeket az érsekek és püspökök székhelyeül szemelt ki, nagyszerű bazilikák hirdessék áhitátát, s egyszersmind az ősi pogány hit fölött diadalt aratott keresztényen vallás megalapított hatalmát.

Ezen czélja kivételére valódi pazar bőkezűségét leginkább kitüntette azon két főegyház irányában, melyeket, ott a hol született, megkeresztelték, megkoronáztak, építettett, honnan atyja kivonult volt fényes kíséretével, hogy üdvözölje és székvárosába vezesse azon férfit — (Adalbert prágai érseket), kit az álmában megjelent angyal szavai szerint arra jelelt ki az Ur, hogy a keresztelés vize által Jézus hívévé avassa a leendő első magyar királyt.

Az előbbi hely Esztergom, az utóbbi Székesfehérvár volt, s a bazilikák közül, melyeket e két városban építettett volt, minden történetirő tanúsága szerint mind az építészet remek voltára s nagyszerűségére, mind a beldíszítés fényére, az egyházi edények, és öltözetek számára és drágaságára nézve a székesfehérvárii illeti az elsőség, mely iránti előszeretetét még az által is tanúsította a király, hogy nemcsak oly kiváltságokkal ruházta fel, minőkkel, hazánkban egy főegyház sem birt, hanem a templomot egyszersmind utódainak koronázási, és sirboltját maga s az utána uralkodandó királyok temetkezési helyeül jelölte ki.

Mellözve annak fejtegetését, hogy mily okok vezérleheték Istvánt arra, hogy ezen két utóbbi említett czélra, a fehérvári s nem az esztergomi bazilikát s illetőleg sirboltot szemelte ki, lássuk, mikor kezdette meg az építést az apostoli király?

Majdnem minden történetirő azt állítja, hogy már 1002-ik esztendőben, tehát két évvel megkoronázatása után, kezdette meg István a székesfehérvári főegyház építését, s ezen czélra szánta nagyobb részt azon tetemes kincset, mely az erdélyi Gyula s az alvidéki Kean legyőzése után került birtokába.

Azonban bár a költséget nem kímélte, s az építés, s illetőleg beldíszítés gyors előrehaladását, és teljesítését siettette is, a kedvenc nagy művét minélelőbb befejezetten látni ohajtó király: nemcsak évek, de évtizedek kellettek, míg elkészült a nagy faltömeg s minden a mi külső s főleg belső díszítését építetője által tervezve volt.

Mert még akkor is, midőn élni megszűnt István király, — tehát 36 évvel az építés megkezdése után — nem volt teljesen befejezve a beldíszítés, — legalább annyi bizonyos, hogy halála perczében még nem volt felszentelve a fehérvári bazilika, s midőn halála előtt több ízben kijelentett akarata szerint sirboltjába volt temetendő holtteste, a főpapok s főurak összegyülekezvén, elhatározták, hogy noha fia Imre herczeg már két évvel előbb eltemetettetett a sirboltba, előbb, mintsem ott eltakarították a király teste, egész ünnepélyességgel felszenteltesék a bazilikát.

A mi a templom nagyságát illeti, a hagyomány, mely maiglan is él felőle a fehérvári nép közt, azt mondja, hogy egyszerre hat barát szónokolhatott benne.

Egyébiránt a hiteles történeti adatok is kijelelik a tért, melyet elfoglalt. — Ezek szerint a mostani szent Ferencz rendi egyház sekrestyéjétől, csaknem a vár észak-keleti bástyájáig terjedt s oldalai, a mostani püspöki udvarkerítésen kívül és belől estek, s így azon mérés szerint, mely az új püspöki lak építéskor tetetett, hossza több mint 200, szélessége 50 lépés volt. *) Homlokrésze s

*) Az az 80 öl hosszú, 20 öl széles.

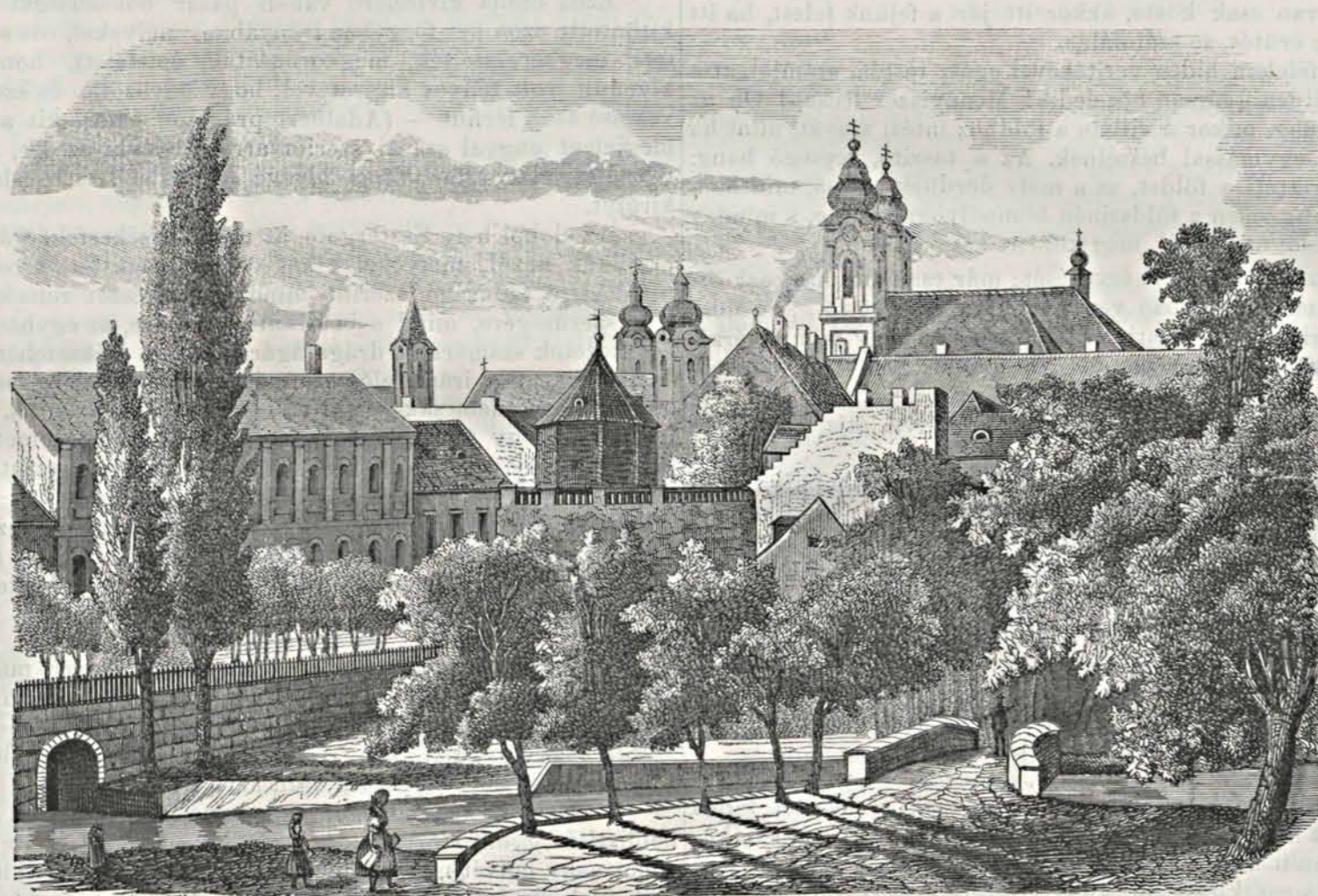
két tornya a királyi lakra néztek; főajtaja ott volt, hol most a belvárosi kut van. — Falai gránit- és márványkövekből készültek, — s tetejét óntáblák fedték.*) — Belseje díszéről s gazdagságáról rajongó elragadtatással s szavakat nem találó dicsérettel és bámulással ír Hartvig regensburgi püspök, pedig sok, ami később létre jött, hiányzott még akkor, midőn látta (1126-ban).

Szerinte s más krónika- s történetírók szerint belső falai a leg- szebb vésményekkel díszített márvány-lapokból voltak készítve, melyek szemkápráztatólag csillogtak a dús aranyasztól, karfalát külön választott faragványok ékesítették, padlózata szintén márvány-táblákból állt, melyek művészi vésményekkel voltak ellepve.

A szentély dusan ékített, oly pazar díszítésű volt, hogy Hartvig szerint alig lehetett pártját találni egész Európában s hasonlólag nagyszerű, s mind a szobrászat remekei, mind az aranyás gazdagsága által bámulatot gerjesztő volt a chorus is.

Azt, hogy remek faragványok és, megaranyozott, részben alabastrom, részben kékes gránit, és márvány kolossális oszlopok sem hiányoztak**) mondani is felesleges, s az egész nagyszerűségének, s mesés fényének megfelelő volt a boltozat építészete, festésze s dús ezüst s arany ékítménye is. — A számos oltár pazar

aranyá- su alabas- tromból készült s képek megannyi festészeti remekművek voltak, de mind szépségére, mind fényére valamen- nyit mesz- szire fel- lülmulta a főoltár, melyen a Boldogsá- gos Szűz gyönyörű képe volt látható. Ugyanis a király, ki megraga- dott minden alkal- mat, hogy a mennyei

A sz.-fehérvári vár maradványai.

anya, or- szágunk védas-zonya iránt határtalan tiszteletének minél több jelét adhassa, a csodálatot gerjesztő, fényes fehérvári bazilikát a mennyei szűz tiszteletére építtette s ohajtotta felszenteltetni.

S valamennyi régi író általában megegyezik abban, hogy ropant értékű kincset képviseltek, a részben gyöngyökkel s gyémán- tokkal ékesített arany s ezüst egyházi edények és szertartási tárgyak***), valamint az egyházi köntösök is, melyeket István s neje, ajándékoztak legnagyobb részt.

Nevezetesen Gizella királyné, ki különös örömét lelte abban, ha az udvar hölgyeivel vetélkedve készített köntösöket, palásto- kat s díszítményekkel láthatta el az egyházakat: a fehérvári bazi- likának többek közt, egy drága szövetti arannyal, ezüsttel s gyöngyökkel hímzett püspöki miseruhát s palástot adott ajándé- kul, melynek arany szegélyzete 5920 aranyat nyomott. †)

Ezen egyházi díszköntösöket István kérelmére a pápa azon kiváltsággal ruházta fel, hogy csak a bennök pontifikáló főpap

*) Heltai, Pethó, Fessler.

**) Fessler.

***) Hartvig, Turóczy, Heltai, Fessler.

†) Fessler s mások. Gizella királyné készítette azon egyházi palástot is, melyet maiglan is mint szent ereklyét őriznek, a pannonhalmi benczék

koronázhassa meg, jogszerűen kenhesse fel, s az ország kardjával övezhesse körül a trónra lépett fejedelmet. *)

S valamint ezen egyházi köntösök ily kitünő előnnyel bírtak, úgy páratlan volt azon kiváltság is, melyet az utódjai koronázási helyeül kijelelt s egy dusan ellátott prépost s káptalan gondjára bízott kedvencz bazilikájának adott István.

Ugyanis azt rend- lte, hogy a főegyház, és káptalan, menten minden püspöki, és érseki hatóságtól s felsőbbiségtől, csak közvet- len a római szent széktől függjön, s hogy a prépost, a káptalan őrizze a szent koronát**), s hogy a bazilikában, ha a király jelen van, csak az általa, a prépost s káptalan megegyezése után kije- lelt főpap pontifikálhasson, s hogy a király jelen nem létében a prépost s káptalan engedelmé nélkül, benne egy főpap se mond- hasson misét és semmi más főpapi cselekvényt ne gyakorolhasson.

Remellay G.

(Folytatás következik.)

A székesfehérvári vár maradványai.

Egy évvel ezelőtt, midőn még nem harapózott el annyira a kéjutazási vágy, s nem özönlötte el az országokat, és vidékeket, — mint az idén —

a kéjutazók egész sere- ge, egész csendes- ségben ala- kult Pesten egy jó ba- rátköből álló sze- rény kis társaság, azon czél- ből, hogy a kelle- mes őszi napokon „per pedes Apostolo- rum,“ na- gyobb ki- ránduláso- kat tegyen a Pesthez közel eső regényes vidékeken. És nevezte ma g a t : „Kéjutazó- társulat- nak;“ de miután mai nap divattá vált minden ujon- nan alakult ma g y a r társulathoz

hozzáfűggeszteni e szavakat „első magyar;“ tehát, hogy annál nagyobb és tekintélyesebb hangzásu legyen a kiránduló társaság czime, ők is elnevez- ték magukat : „Első magyar kéjutazási társulatnak.“

Telhat és kéjutazó társaság, ámbár többen jelentkeztek tagokul, mégis a kitűzött határnapra sajnosan tapasztalta, hogy csak három elszánt tag jelent meg a gyűllyhelyen utra-készen; és e három közé tartozott maga e so- rok írója is.

Igaz ugyan, hogy magunk is keveseltük e számot, de miután jegyző- könyvileg el volt már határozva az elindulás, a hazánk legjelesebb költői által megénekelt „magyar Tempevölgyre,“ a szép Balaton vidékére és Fü- redre, bátran neki vágattunk a nagy utnak, és vigan fűtyürészve, dalolva hagytuk el Budapestet és a szent Gellért hegyét, s utunkat kitűzött első állomásunk — az ősi királyi város Székesfehérvár felé irányoztuk.

De itt is bebizonyult amaz ismeretes latin közmondás igazsága : „Homo proponit, Deus disponit.“

A gyalog utazást, mindenkit kötelező határozattá emeltük, de alig kezdtek meg e szép szándékunk kivételét, midőn előre nem láthatott és el nem hárítható akadályok azt már is meghiusították.

Ugyanis alig értünk ki Budáról a promontori uton, midőn jobb felől a budai hegyek felett vészterhes felhők szálltak fenyegetőleg felénk, s rövid

*) Hartvig, Erdi János.

**) Ezért „Custodiatu albensis“-nek neveztetett.

idő alatt a legnagyobb zápor hullott a három kéjutazó vándor köpönyegte- len nyaka közé, borzasztó mennydörgés és villámlástól kísérvé.

Ez ellen nem levén menedék, kénytelenek voltunk a legnagyobb eső daczára utunkat kettőztetett léptekkel folytatni, s csak a promontori vasut- állomásnál jutottunk fedél alá, hol megtudván, hogy épen egy óra mulva jő erre — szerencsénk — a Fehérvárra vivő vonat, — elhatároztuk, hogy máris annyira meg- és átázva tovább nem gyalogolhatván, azon vitet- jük magunkat odáig.

Ide szerencsésen meg is érkezünk, — a Fehérváron nem is remélt, fakkerek, omni- busok, comfortab- leok sokaságán ál- mélkodva, s a vá- ros csinos utczái, egyházai, térei s nagyvárosias szí- nezete által foly- tonos meglepetés közt, a fővárosi eleganciával el- látott Ullman-féle vendéglőbe száll- lítottunk, hol mindezen megle- petések koroná- jául, — esteli után szobát kérve, — akkora s oly csi- nos termet kap- tunk, hogy azt, ha a termekben szü- kölködő Pesten lenne, bátran fel- használhatná va- lamely vállalkozó szellemű bálren- dező fényes dali- dók adására.

E kirándu- lásnak, s főképen most említett szál- lásunknak köszön- hetem, hogy a je- len képet e lapok tisztelt olvasóinak bemutatthatom. Mert a mint reg- gel a nap első su- garai tágas abla- kainkon behatot- tak, s nyughelye- ink elhagyására kényszerítettek, az ablakon kite- kintve épen e régi vár maradványára esett első tekinte- tem, mit a reggeli tiszta levegőben oly szépnek és ér- dekesnek találtam, hogy ellenállhat- lan vágyat érez- tem magamban, azonnal egyetlen podgyászom — vázlatkönyvem után nyulni, hogy ezt benne megörö- kíthessem. Innen, ablakomból vettem le tehát egész ké- nyelemmel, e ré- giséget, ugyan mint itt közölve van.

Nem régen volt alkalmunk, Fehérvár egyik földszét, a megyeházat és a csinos piacot — szintén e kirándulás eredményét — bemutatni olvasóink- nak (lásd V. U. f. é. 33. sz.), mely alkalommal a városról és annak törté- netéből nevezetesebb mozzanatokra közöltünk már, most tehát csak jelen képünk tárgyát érdeklő adatokra szorítkozunk.

A hajdani várost kerítő erős várfalnak alkalmasint egyik főpontját vagy szögletét, és ha nem csalódom a budai kapu melletti részt képezte ez, és egy bástya-féle maradványból áll, melynek a főutcára eső szögletén, ke- mény faragott kövekből épült, s mai nap is teljes épségű nyolcz-szegletes

torony emelkedik, — mely hajdan vigyázó toronyul szolgált, — magas csu- csos fődélzettel ellátva; s miután még használható állapotban is van, gon- dolom, raktárul használtatik.

A torony melletti régi várfal azon részén, mely a főutcára esik, egy kis ajtón át régi töredezett lépcsőzetre akadunk, mely fölvezet bennünket a képünkön is látható torony melletti bástya tetejére; ennek felénk eső pár- kányzata újabb időben, a látogatók iránti figyelemből s elővigyázatból, fa- karral látatott el.

E toronynak az utca felőli oldalában, körülbelül egy emeletnyi ma- gasságban, látunk egy meglehetősen nagyságu kőtáb- lát, melyen dom- bor faragvánnyal két római szokásos öltözetű nem tő látható kiterjesz- tett szárnyakkal, kiknek, egyike olajágat, mint a béke, másika pe- dig buzakalászt, mint a bőség jelké- pét tartva, kezei- ket mindketten mintegy esedklő- leg a következő felirat felé terjesz- tik ki:

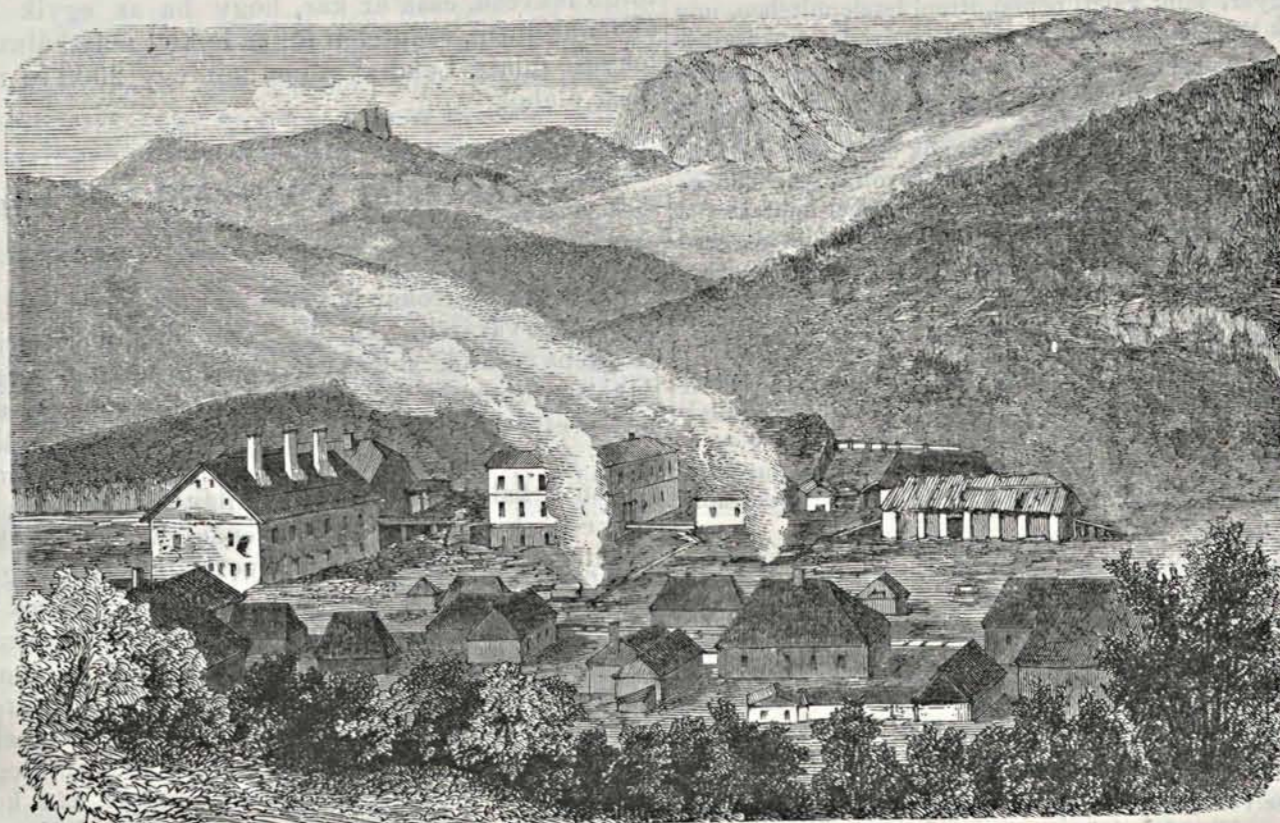
PRO. SALUTE.
IMP.
LUC. VERI. A.
M. AU.
REL. ANTONINI
AUGG.

Hogy pedig ezen római ura- lomra emlékeztető sorokkal ellátott kőtábla nem az újabb időkben té- tetett oda, tanu- sítja Cruspinia- nus, ki ezen em- lékkövet más ha- sonlókkal együtt már akkor ott lát- ta, midőn 1491- ben Miksa császár meghagyásából, Ulászló magy ar királyhoz követül volt küldve, s ki épen a római csá- szárok története megírásával fog- lalkodván, ebben és több másokban azok emlékeire talált. És valóban az itt találtatott, és még folyton előkerülő római régiségek kétség- kívülé teszük történetíróink amaz általános vé- lekedését: hogy itt hajdan római gymnasium vagy mu- nicipium létezett.

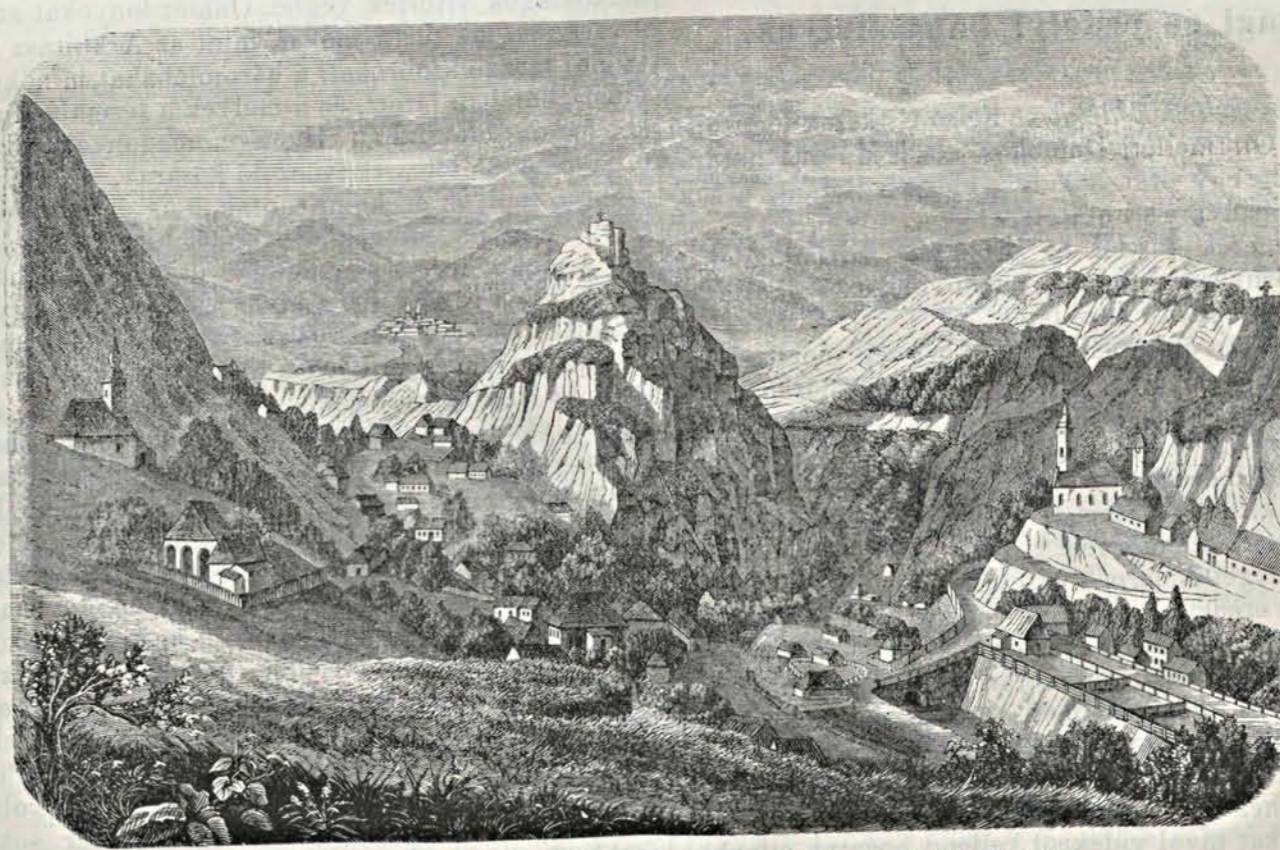
Igy a me- gyeháza építésé- nél 1805-ben kiásott többrendbeli római pénzék azt látszanak tanusítani, hogy e város ősi előkora lakosai a római császárok pénzeivel éltek, s így már a rómaiak Pannoniában uralkodása idejékor létezett e város.

Az Antonius császárnak Pannoniában tett utazása leírásában, a fellemlit- tett helyzeti távolságok egybehasonlítása folytán, Fehér György tudós törté- netbuvárunk vélekedése szerint, leghihetőbbnek látjuk, hogy Székesfehé- rvár őskori neve „Floriana“ volt.

„Ne keressük azonban,“ — jegyzé meg talán a történeti igazság érde- kében legalapossabban a tudós Fehér György, — „a hajdani Floriana düle-

Magyarországi és erdélyi bányahelyek : 9. Balan, Domokos mellett Erdélyben.

Magyarországi és erdélyi bányahelyek : 10. Nagyág, keleti oldalról.

dékeit a mostani Székesfehérvár helyén, a Gaja patak ágazatai és sóstói tó csatornák között; hanem ama kőképnél, mely a téglavetőn alól a szántóföldeken terül el.

Hogy a rómaiak tó és moosírok közt soha nem építettek erősséget, annyi bizonyos, tehát e Floriana is kissé odább lehetett; ellenben a magyarok épen az ilyen helyeket kedvelték és keresték fel; ősünk a vízfolyások közt száncozókat be magukat, s itt is a mocsárok közé rakták szánzerősségeiket, s miután itt az ellenséget bizton bevárhatták, egyszerűen „vár”-nak nevezték el azt.

De néveredetről szólva, lássuk miként nyerhette mai „Székesfehérvár” nevezetét.

Tudjuk, hogy a magyar, mint keleti népfaj, itteni letelepülésében, míg az európai többi nemzetek nagy családjába lassankint beolvadt, szokásait is sok ideig híven megőrizte.

Ezen, a keleti népeknél maig is divatozó — szokásainak egyike volt, hogy országait, népeit, városait, a fehér és fekete színek szerint akként nevezte el, a mint azok vagy szabadok, függetlenek, nagyok és jelesek valának, vagy pedig adózó, másfél függők, kissébbek és alsóbbak voltak. Az előbbiek rendszeren „fehér”, az utóbbiak pedig „fekete” melléknevet kaptak.

Igy nyerte ez Árpád vezér által alapított, s utóljá szent István első királyunk által gazdagított s hatalommal ellátott város a „Fehér” nevezetét. — De minthogy maga szent István királyunk is, s utána következő első királyaink többnyire itt székelték: „Principalis Sedes regni Hungariae,” magyar királyi székvárosnak, s innen Székesfehérvárnak nevezetett.

A magukat Fehérvártól megfélszkeltek törökök, az ostrom alatt szétduzt hajdani királyi palota és főtemplom négyesögű faragott köveit, a várfalak foltozására és erősítésére használták fel.

Itt rejtőzködtek e szent emlékü kövek egész 1688-ik évi május 8-ik napjáig, midőn Leopold császár alatt Székesfehérvár 145 évi török rabszolgája alól felszabadítottak.

Es itt maradtak azok békével még azután is, egész 1702 évi febr. 24. midőn királyi parancsolatból széthányattak a várfalak, s az említett kövekkel együtt részint a körülékvő posványok töltettek be, részint a polgárok által különféle épületekre használtattak fel.

A hajdan világhírű „vár”-nak, a szabadnak, szépnek, nagyoknak, és „fehér”-nek, hol az Árpád házból származott dicső királyaink székelték, koronáztattak és eltemetettek, ma már csak ez egyetlen, időrongált tornya és bástyája áll fenn, barna falával hirdetve az elmúlt idők viharait minden dicsőségével és nagyságával!

Fájó érzéssel nehéz szívvel hagyjuk oda e tiszteletreméltó ős romokat, melyek annyi édesbús emléket kölöttek fel kebleinkben.

Zombory Gusztáv.

Magyarországi és erdélyi bányahelyek.

(Folytatás.)

6. *Balan, Domokos mellett Erdélyben.* Felső Csikszerék legutolsó nagyobb helysége az Olt mellett Domokos, közel Moldva határához; innen fölfelé még egy órát haladva, elérjük Balant, a magános völgyben fekvő bánya és hutatelepet.

Rézolvastó kemenczék füsttel a kengőzzel árasztják el a völgyet, salaktérek környezik a helyet, s az e vidéken szokatlanul élénk iparélet elárulja a bányák közellétét.

A völgy keleti oldalán 5000 láb magas hegyek emelkednek, melyek az egész vidéknek némileg alpesi jellemet kölcsönöznek.

Képünk a bányához tartozó épületeket ábrázolja, a környező sziklahegyekkel. A meredek sziklák közt van egy, mely „Egyes-kő” nevet visel s egy óriási őselefánt foga gyökeréhez hasonlítva, környezetéből nagyon kitűnik. Tetejéről gyönyörű kilátás nyílik, nyugatra Erdély s keletre Moldva felé.

Négy rézbánya-réteget ismernek itt csaknem egymás mellett, ezeknek köszöni Balan eredetét; ezenkívül pedig, valamivel távolabb, még más háromnak nyomai ismeretesek. E rétegek 1—6 lábnyi vastagságuk, s vas- és rézkovandót tartalmaznak, némi nyomaival az ólomfénnyel és delejvaskőnek. Az itt nyert érczeket részint kiolvastják, részint pedig a rezet cementátál által választják el belőlök. Remélik, hogy nemsokára az évi productiót 6000 mázsára emelhetik. Ehhez természetesen több munkás és igen sok fa szükséges; munkásokat távol vidékről kellend hoztatni, ellenben fával a környék bőségesen el van látva.

7. *Nagy-ág.* Dévánál, a postautról, mely a Maroshoz vezet, letérve, 2—3 óra alatt pompás hegykúpok tövéhez érünk, melyek erdőkkel gazdagon benőve, egymás mögött emelkednek föl. Legmagasabb (3300 láb) ezek közt a Hajtó, melynek lejtőjénél meredeken eső gyönyörű földben fekszik Nagy-ág bányavároska. Legalsó házai a Ferencz-tárná nyílásánál, gesztenye- és diófák közt kezdődnek, a felsőbbek ellenben, mintegy 1000 lábnyi magasságban, már csak bükk-, tölgy- és fenyűfáktól környezetnek. A dél felé nyílt

völgyből majd mindenünnen pompás sziklatömegek és erdős halmonokon keresztül nyílik kilátás a Maros termékeny völgyébe, föl egész az erdély-moldvai határhegyekig.

A Ferencz-tárnán keresztül, 1400 bécsi öl hosszú, lóerőre épített vasút vezet a hegy gyomrába, mely alól fővény és zöldkőből, fölül pedig trachyttól áll. Arany itt tiszta állapotban igen ritkán, hanem rendszerint iránynyal (Tellur) egyesülve jó elő, mely a fémek érczesítését eszközölőként pótolja.

Nagy-ág talán az összes európai bányahelyek közt a legfőbb fekvésű, csak az ár, hogy ha az egyik háztól a másikba akarunk jutni, szüntelen föl és le kell mászkálnunk, a város lejtős fekvése miatt. Lakosai száma mintegy 2000-re rug, s legnagyobb részét oláhok.

(Folytatás következik.)

A varázslat a görögök- és rómaiaknál.

(Folyg.)

Ha a régi írókat figyelemmel olvassuk, sok helyen kivehetjük, hogy ezen varázslók, kik nagyrészt papi hivatalt viseltek, igen ügyes szemfényvesztők voltak. Pausaniás mondja, hogy Lakóniában — Baklusz ünnepét tavasz kezdetén ünnepelelték, s a boristen hatalmát érett szőlőfürtökkel ábrázolták. Valószínűleg ismerték már ekkor a papok a hajtóházakat. Hasonlóképen ismeretesek voltak a géptan titkaival, mert Livius világosan mondja, hogy azon rejtélyeskedéseknél, melyeket a tanács Kr. előtt 186 évvel betiltott, bizonyos szerencsétlen személyek, kiket állítólag az istenek raboltak el, gépek segítségével vonattak el az emberek szemei elől. A tiánai Apolloniusz is azt beszéli, hogy őt dicsőnek zengedezése közt vezették a papok egy templomba, hol botjaikkal bizonyos üteny szerint kopogtattak a földön, mire az, mint a tenger hulláma mozogni kezdett, és miután két lányira fölemelkedett, ismét le-süllyedt és egyenes leve. A föld alatt valószínűleg deszkák voltak, melyeket fölemelni és leereszteni lehetett, és a kopogtatás a földön jeladás volt a gépészre nézve, hogy munkájához foghat. Angol utazók gondos firkészése az eleuziszi Céres-templom romaiban ilyen mozgatható föld nyomaira akadt, melynél fogva különféle alakosságok vitettek végbe. Önmozdonyokat az ó kor nem ismert, s varázslatnak tartá azokat, mint az Arkhitéz fagalambját, az ántziumi mozgó szobrokat, a háromlábakat, minőket a tiánai Apolloniusz Indiában látott, és a melyek a terembe futván, illető helyöket önként elfoglalták. Ilyen önmozdonyok voltak a Diána kolóni templomában létezett tánczó kosarak, a delfi templom szülékény szobrai, melyek énekelni tudtak, az egyiptomi papok által készített bálványok, melyek a jövendőt hirdették s az álmokat fejtegették. A mennydörgés és villámlás utánzásában hasonlóan igen ügyesek voltak a régiek, ha például azon palotát egyikének kapuját kinyitották, melyek összesen az egyiptomi tömkeleget képezték, ennek belsejében mennydörgéshez hasonló ropogás hallatszott, és midőn Dáriusz Hisztaszpesznek, az új persa királynak alattvalói hódolatukat nyilvánítani akarák, az ember mennydörögni hallott és villámlani látott. Azon állítólag a Paktolusz vízében találtatott kő is ide tartozik, mely ha valamely kincstár ajtaja elé helyeztetett, a betörni akaró tolvajokat trombitahanggal árulta el. A leszbózi híres beszélő fej szintén ezen fogalomkörből való, mely Cirusnak szerencsétlen hadjáratát a szittyák ellen előre megmondta, s Juvenalisnak egy régiebb magyarzója a memnonszobor hangzását az abban elrejtett gép hatásának, nem pedig varázshangoknak tulajdonítja. Az istenek megjelenései, minőkről néha a régiek beszélnek, láttani családásokon alapulnak, mint midőn Eskulap Tarszusban tisztelő előtt megjelent, vagy midőn Numa és Pithagorász a vízben az istenek képeit látták. De leginkább ki volt ezen mesterség zsákmányolva a halottidézéseknél. Homér sokat említi ezeket, csak hogy ott az árnyak beszélni is képesek. Eleinte az ilyen halottidézések bizonyos helyekhez voltak kötve, későbbben egész cézikeket alkottak a halottidézők, s Cicero ismert egy Appiusz nevűt Rómában, ki abból rendes üzletet csinált. Damasziusz bölcsész leírta a papok által gyakorolt ezen szemfényvesztést: elsőben — úgymond — a templom falán gyenge világosság mutatkozott, mely igen távol látszott lenni, de későbbben, mind inkább öszpontosult és természetfölötti képpé változott. Itt jelesül azon ügyesség-től függött minden, miszerint az ember tetszése szerint tüzet csinálhatott.

A viznyugtannak is sok hasznát vették a szemfényvesztők. Andrász szigetén egy forrás 7 napon át borral s az év több részén mindig vízzel volt tele. Hasonló történt a Bakhusz ünnepén egy városban, midőn 3 üres edény erősen bezárattott, s a fölnyitás után borral volt tele.

Midőn Xerxes azon koporsót, melyben Bélusz király hullája feküdt, fölnyitatta, azt olajjal csaknem egészen megtöltve találta, és egy fölirat veszedelmet jósolt annak, ki azt egészen tele nem töltetné Xerxes azonnal parancsot adott, hogy olajat töltsenek belé, de bármennyit öntének is, a koporsó nem lett tele, mi későbbben Xerxesre nézve igen kedvezőtlen eljelenek tekintetű. Az elsőbb keresztényen századokban egy felekezett feje képes volt a fejtő börtön elváltatni, hogy ha abból három pohárba öntött, imádkozása alatt, egyikben vérveres, a másikban bíborveres, a harmadikban égszínű lett az. Sok varázsló a tűznek vette hasznát. A sziriai Eunusz tüzet szórt szájából, ha beszélt, a Diána papnői Kappadociában meztelb jártak az izzó szénen, s a Karanusz egybekelésénél felszolgáló nőnek tűz égett a szájokban. A Hirpi nemzetégből származott egyének is éghetetleneknek mutatták magukat, a Szorakte hegyen létezett Apolló templomában, miáltal a hadi szolgálat alul kivonták magukat, de Varrót nem csalták meg, ki azt állította, hogy mielőbb tűzbe lépének, talpaikat valami gyógysszerrel kenik be, mely őket a megégés ellen biztosítja.

Mások titkos, de természetes eszközök által képesek voltak az állatokat megigézni. Marikus, ki Vitellius alatt forradalmat támasztott Galliában, elfogattatása után vad állatoknak vetetett eléje, de a melyek őt nem bántották, s más módon kellett kivégeztetnie. Ugyanez történt az egyiptomi Szerápio-nal, kire egy oroszlánt bocsátottak, de a mely a kéznek kinyújtására azonnal odább állott. Firmusz ellenszár bántatlanul uszhatott a krokodilok közt, hihetőleg az ezen állatokra gyakorolt delejes behatás következtében. A Bakhusz thébai templomában szelid tigriseket tartottak, melyek önként kitértették szájukat, hogy belebort töltsenek, s az egyiptomi papok a szent krokodilokat annyira megszelidítették, hogy fogaik daczára is biztosítva voltak azoktól. Pithagorász bölcsész bántódás nélkül érintkezhetett a legmérgezőbb kígyókkal is. Valamint ma, úgy a régiebb időkben is voltak kígyóvarázslók, kik abból üzletet csináltak; ilyenek voltak például a márszusok, Itáliában. Lamprius beszéli a Heliogabal életrajzában, hogy ezen császár márszusi papok által kígyókat szedetett össze, és azokat a cirkusban a nép közé hajította, melyek ott sok embert megharaptak, csupán a mondott papokat kímélték meg. Galén azt mondja, hogy ez azért történt, mert márszusi papok kígyókat esznek; azonban Pliniusnak van igazsága, ki azt állítja, hogy ezen emberek bizonyos, a kígyókra ható álománnyal kenték be magukat.

Igen elterjedt volt az ó korban a varázslatok és azok mesés hatásainak hívése. Már főnebb emlékeztünk a Czirce varázslatáról, melytől az, ki megkóstolta, állattá változott. Hasonló, ámbar jótékony varázsszer volt, melyet Heléna Telemaknak készített, hogy fájdalmát elfeledtesse. Különféle növényeket is említnek, melyek bevétel, csodálatos látások, folytonos nevetést stb eszközöltek. Diodórusz mondja, hogy Ethiopiában egy nagy tó volt, melynek vize cinoberszínű és kellemes szaggal bírt, s a ki abból ivott, az örültségnek bizonyos nemébe esett, midőn minden vétségét ki kelle vallani. Hasonló forrás létezett Indiában. A régi kor csodatevői gyakorta erős szagokat és bedörgöléseket használtak varázslásaiknál. Az orpheusi himnuszokban minden istenség segélyül hívásánál más meg más tömjén parancsoltatik. A tiánai Apolloniusz azt mondja, hogy midőn őt az indiai rejtelmességekhez bocsátották, elsőben oly erős olajjal dörgögték be, hogy az úgy égette testét, mint a tűz, és mielőtt a Trofoniusz barlangjába leszállt az ember, olajjal kenték meg, mely valószínűleg az alvató állapotot idézte, elő. Bármint hozták is pedig létre ezen szerek az örültséggel határos állapotot, oly eszközök sem hiányoztak, melyek azt meggyógyíthatták. Azon egyiptomi orvos, ki az örültségtől meglepett Leucippét meggyógyította, annak fejélegyát olajjal kente meg, melyben valami titkos szert oszlatott fel, s utána a beteg csendes álmora szenderült. Könnyű kimagyarázni, hogy a mesés görög időben miért gyakorolták a papok az orvoslást, és hogy Eskulap, a gyógyászat istene miért gyógyította meg azokat, kik az ő templomában aludtak. A szicíliai Diodor kételkedik abban, hogy Czirce és Medea varázslók voltak, de meg van győződve, hogy a gyógyszereket és mérgeket nagyon ismerték. Leghíresebb orvosnok lak-

tak az ó korban Siéna szigetén; kik minden gyógyíthatannak tartott nyavalyában segítettek. Pausaniás azt mondja, hogy az Anigrusz folyó partján egy nimfáknak szentelt barlang volt, h már valaki sömörben szenvedett s a folyót egyszer átúsztá, meggyógyult bajából, ha előbb az említett barlangban a nimfákhoz imádkozott. Plinius igen sok varázsszert említi, ő tud varázsmondatot a pokolvar ellen, a torokfájás ellen embervért dörgött be, a csipásszemüsnél zsacsókba varrt eleven szunyogot ajánl, fogfájásnál a villámtól megütött fa darabját tartja jónak, melyet az embernek előbb el kell harapni, és aztán vele fogát érinteni, vize lési bajok ellen a gyantakő, megigézés ellen az ametsizt hordása használ szerinte, a váltólát kökörsinből készült nyakék, vagy a filesbagoly lábujja üzi el, stb. Kátó a ficzomadosoknak sineket használt, melyek a sértett tagot természetes helyzetében tartották, de szükségesnek látta bizonyos varázsszavak „huat hanat huat ista pista sista domiabo elammaustra” elmondását is. Egyébiránt a régieknél még sok ilyen titkos erejű eszközökre akadhatni, ilyen volt többek közt a betegségeknek elűzése a homlokra huhukolás vagy annak megérintése által.

Fontosabbak azon esetek, midőn az emberek a halálból feltámasztattak. Tudták ugyan a régiek, hogy vannak álhalottak, és Celsus világosan mondja, miszerint Demokritusz azt állítja, hogy a halálnak nincs bizonyos jele, és azt is hozzáteszi, miképen Aszklepiadesz egy állítólagos halottat, kit már épen a máglyára akartak tenni, feltámasztott. Plinius azt jegyzi meg, hogy különösen nőknél igen nehezen lehet a halál jeleit fölismerni, s egy esetet beszél, hol egy nő hét nap lefolyása után jött vissza életre. Ahonnan mind azon esetek, hol ilyen halott-feltámasztásokról van szó, csak álhalottak mellett tanuskodnak, midőn az orvos vagy természetűdős az álhalatos állapotot helyesen fölismerte, és ezen körülményt arra zsákmányolta ki, hogy magáról elhitesse, miszerint ő képes halottakat feltámasztani. Empedokleszről beszélük, hogy ő egy nőt, ki a nemi élet zavarai következtében halt meg, újra feltámasztott. Filoztratusz is azt mondja a tiánai Apolloniuszról, hogy ez egy — már a máglyán fekvő — fiatal leányt, kinek arczára hideg eső hullott, nevének hangoztatása által életre hívott; mely eszöz, mint tudjuk, még ma is szerepel az alvajárók fölébresztésénél.

Néha a papok ismeretes mérgeket is használtak, hogy az isten és jós iránt, melynek szolgáltak, a néphe tiszteletet és félelmet csepegtessenek. Pausaniás beszéli, hogy egy ízben Sziczion vidékén farkasok dühöngtek, s a megtudakozott jós megparancsolta, hogy bizonyos fának héját lehántván, husdarabokkal keverjék össze s vessék oda a farkasoknak, minék következtében ezek el is dögöltek. Hasonlóan kellett lenni azon mérgeknek is, mely állítólag Nagy Sándor halálát okozta. Azt mondják, hogy az a Nonakrisz-hegy tövében fakadó forrásvíz volt Arkádiában, mely hidegségével és csipősségével nemcsak az embert és állatot ölte meg, ha belőle ittak, hanem minden edényt szétrágott, mely nem ló- vagy öszvér-lábból, vagy a szittyá vadzsamar homlokzsarvából volt metszve. Hasonló forrás létezett a Tempe közelében Thesszáliában, mely rezet és vasat öszserágott, s a ki belőle ivott, épen úgy elhalt, mint a ki a ciklopsok földén találtató folyam vizét megkóstolta. A nonakriszi forrásvíz valószínűleg lepárolt mérgek volt, mert először maguk a régiek sincsenek annak helyisége fölött tisztában, Plutárk pedig a Nagy Sándor életében világosan megjegyzi, hogy ezen vizet harmatból szedték össze, mihez Stobéusz még azt adja, hogy azokat, kik mellette hamis esküt tettek, azonnal megölte, Horác idejében közönséges dolog volt a rabszolgát, ha tolvajsággal gyanúsított, egy paphoz vezetni, ki neki varázsmondatok közt egy lepényt adott, melyből ha evett, vétké csalhatlanul világra jött. Tíaa mellett volt egy forrás, mely hideg, de szüntelenül pezsgő vizet tartalmazott: ha már valaki esküt tett, és tudni akarék: vajjon hamisan-e vagy sem? innia kapott a vízből, és ha ártatlan volt, semmi sem történt vele, ellenben nem tudott helyéről mozdulni, míg mindent ki nem vallott, s teste dagadtok — és fékelyekkel lón borítva. Milet bevételénél a Nagy Sándor katonái a Czéresz templomába rontottak be, hogy azt kirabolják, de a szentélyből láng csapott feljök, mely elvette szemök fényét. Nevezetesebb volt következményeiben azon készség, minél fogva az aratás semmisítették meg. A telkhinek a monda szerint alvilági vizet (Styx vizét) öntötték szomszédaik földre, hogy a termést megsemmisítsék. Demokrit azt mondja, hogy csak bíróknedvet kell a fák tövére önteni, ha azt akarjuk, hogy azok bizonyosan kiszáradjanak.

Mások ismét a dögleletes gőzök előidézésében voltak mesterek, mert midőn Márkus Aurélius seregei Szeleucziát pusztítanak, s egy templomban egy keskeny ajtóval elzárt nyílásra találának, és azt oly hiedelemben, hogy ott kincse fognak szert tenni, betörnek, abból oly bűdös gőz özönlött ki, mely romlást és halált terjesztett köztük. — Ferecidés a Pithagorász tanítója a földrengést egész biztossággal megjövendölte Számosz lakóinak, Anaximánder pedig a lacedaemoniaknak jóslta meg a Tajgetosz-hegy csucsának bedőlését. Az eső megjöslésének vagy előidézésének képességével birt Anaxagorász és Demokritusz Görögországban, Hipparkhusz Rómában. Hasonló hatalommal birt Abarisz, Pithagorász és Empedoklesz a szelek fölött, s a siénai varázsnők a tenger hullámain felkorbácsolhatták az ismét lecsendesíthették. Még Konstantin alatt is kivégezték Sopáter bölcsészt, mivel állítólag a szeleket láncra fűzte s annalfogva éhszükséget idézett elő.

Más titkos mesterség volt a villámnak a föllegekből lecsalása, elhárítása stb. Numa értette ezen mesterséget, s előtte jóval Prometheus Hoztiliusz azonban, ki amazokat utánozni akarta, szerencsétlenül járt, mert a villám megütötte és egész palotájával együtt megégett. Kaligula ezen mesterséget más módon kísérlette meg; névszerint azon pillanatban, midőn mennydörgött, bizonyos gép segítségével köveket szórt az ég felé, anélkül, hogy oly kemény büntetés érte volna, mint azon álbai királyt, ki hasonló merényletéért mennykő által agyonütetett. — Még gyakrabban említnek a régiek egyes személyeket, kik magukat tüze burkolni voltak képesek. Zoroaszterről mondják, hogy tüzes örvet viselt, és Czekulusz, Vulkánnak állítólagos fia, s Preneszte város alapítója, midőn a szomszéd népeket innepélyes játékokra hívta meg, és ezek az ő isteni eredetét kétségbevittek, mindent tűzzel vett körül, miglen állítását el nem ismerték. Ily eseteknél alkalmasint a görög-tűz szerepelt.

Az elősorolt adatok nyilvános biztosságot tesznek arról, miszerint a régiek a varázslatot erősen hitték, de más oldalról azt is bizonyítják, hogy sok oly dolog, mely a nép előtt varázslatnak látszott, nagyon is természetes okokon alapult, s megfejtések a természet mélyebb ismeretét tanúsítja.

Dr. S. J.

Ugocsában talált ősvilági állatmaradványok.

Ugocsa megyének dél-nyugati része merő síkság, mely a homokos, úgynevezett Nyíren át egész Pestig, sőt innen le egész az ország déli határáig szakadatlanul tart; ellenben észak-keleti része hegyes s az egymásra halmozott legyláncolatok, véleményem szerint, a réteg-bérczek osztályához tartoznak. E hegyek, különösen Tarna és Turcz körül érczben és kőszénben gazdagok s a vállalkozó, bátor bányamivelő dusan tudja kizsákmányolni itt a föld rejtett kincseit. Az oláhok-lakta Turcz falu hegyeiben történt, hogy ennekelőtte két évvel az ottani „Imre“ nevű ezüstbányában, midőn a munkások a kemény kősziklába vajt 32 ölnyi mély aknában a felfedezett szik ezüstérczében nehéz munkával előhaladtak, s a kőtömegeket lőporral szétvetették, benn a legkeményebb kvarczsziklában egy lővés alkalmával nagy, ősvilági állat megkövült maradványaira akadtak. . . . A sors azonban már itt sem kedvezett ez ügynek, mert a lővés az óriási nagyságu ismeretlen állat csontjait számos darabokra szétzúzta. Mindamellett feltűnt a tudatlan bányászoknál is e különös s e vidéken valóban ritka, ekkor, tudtommal, csak első tünemény s nem késtek azt a bányafelügyelő urnak bejelenteni, ki az állat nagyobb részeit lakására szállíttatta s kertében, szabadon, kitéve a koronkénti látogatók s átmenők kapzsáságának, hevertette. . . . Történt, hogy e sorok írója Ugocsában megfordulván, véletlenül hallomást vön e különös és érdekes fölfedezésről, annál inkább, mint-hogy némelyek a csontokat kromodil, mások más ismeretlen állat maradványainak tartották; míg végre egy alkalommal a Tiszántul fekvő Halmai mezővárosba rándulván, alkalom volt az épen ott időzőt bányafelügyelő ural összejönnöm s e tárgyról vele értekezni. J. ur előadása szerint ez állatmaradványok valóban 32 ölnyi mélységű bányában, egy terjedelmes hegy külső táján, tömött sziklában szik ezüst-érczágban találtak s az aknából kihozott kvarczzá vált csontdarabok a nagyszerű, özönvíz előtti korbeli állatnak gerincz-s hátsó részét képezték, lábszárral együtt; az egyik darab fél ölnél hosszabb s egy lábál szélesebb volt. A csuklót, mely egy óriási körtéhez hasonlított, egy alkalommal egy, a vidéken megfordult selmezbányai gyakornok vivé magával, míg mások más töredékeit elhordották. A gyakornok, mint hallám, az érdekes csuklót, mely belül üres volt és csörgött, kíváncsiságból széthasította. . . . Kérelmemre megígérte J. ur, hogy a megmaradt darabok legjellemzőbb részleteit hozzám átszállítandja.

Néhány nap mulva csakugyan megérkezett hozzám az érdekes s várvárt küldemény; de mily nagy volt meglepetésem, midőn a legkeményebb kvarczzá kövült csontmaradványokat 6 darabra tördelve vettem kezembe,

mely rongálás valószínűleg a beszállító kocsi vigyázatlanságából történt. Az egyes darabok, különösen a közel 60 fontot nyomó lapoczkatöredék, mely majd 1 1/2 láb hosszú s 1 láb széles, és egy 1 láb hosszú s fél láb széles lábszárcsonttöredék, mégis világosan jelezik az egykori, vízözön előtti időben élt roppant nagyságu állatot, mely terjedelmében egykor épen nem lehetett kisebb azon *mammuthnál*, melynek csontvázát a pesti Múzeumban láttam.

Valóban nemcsak tudományos szempontból megbecsülhetetlen; de már a tárgy ritkaságánál fogva is érdekes egy ily ősvilági lény maradványa, főleg ha meggondoljuk, hogy a világot elborító vízözön, melynek bérceket romboló s ujakat létesítő ártjai tán e hegláncolatoknak is ujakot adtak, s a vízbe fult állatokat összezúzva, annak rétegeibe temeték, a hinduk szerint Krisztus születése előtt 2380., a chaldacai Berosus szerint Kr. sz. e. 2328., a tudós Kalliszthenes szerint Kr. sz. e. 2231., a római tudós Varro szerint Kr. sz. e. 2376. tehát a jelenről számítva 4238., a latin kor-számítás szerint pedig 4155 év előtt történt s így e most felfedezett állatmaradványok, ha nem tovább, négyezredén jóval felül nyugodtak rejtve mély sírjokban. . . . Ep azért méltán lehet csodálni, hogy nem találkozott egyén, ki érdemesnek találta volna, e véletlenül napfényre került természeti tüneményt megismertetni; vagy a bányát annak idejében kellően megvizsgálni; talán még több jelenségre, csonttöredékre vagy épen egész vázra lehetett volna akadni, mi a tudományban nem kis előnyére válandott. . . . Igaz, hogy a világ különböző részén, majd homokban, folyókban, agyag- és homokkal vegyített dombok alatt (mint 1754. Küstrinnál és Ohionál) majd különféle barlangokban (mint Kannstadt, Tiede, Pondres, Kirkdale stb. mellett,) többnyire csak egyes csontrészeket s teljes épségű csontvázakat csak igen gyéren találtak és lelnek jelenben is: de annál nevezetesebb jelen esetenél az, hogy az özönvíz előtti óriási állatmaradványok tömött sziklatrétegekben roppant mélységben fedeztetek fel. . . .

Nem szerfelett sok még az, mit eddig a földismetan, az újabb tudományok közt e legifjabb, a föld, ez ősi test multjának elvitázhatlan felderítésére kiaknáztak, habár vizsgálódásaiban gyorsan és bizton halad előre; s ép azért kötelessége mindenkinek, kinek a közműveltség szívének felkelt, megragadni az alkalmat, melylyel a tudományok szolgálhat, — a biztos indokul használható, felfedezett jelenségeket az enyészettől megmenteni, megőrizni s az illető hazai tudományos intézetek birtokába juttatni. Sok nevezetesebb és tanulságos tárgyat rejt még földünk sötét kebelében, melyeket többnyire csak a véletlen szokott felfedezni s mik új tápot és ösztönt nyujtanak mind a természet-kutatóknak, mind a földisme tömkelegében fárada haladónak. . . . A föld keble még jóformán zárt könyv előttünk, melynek bel-irtalmáról csak korlátolt ismeretünk, derengő sejtelmünk van. Ügyekezünk tehetségünk szerint e könyv tábláit felnyitni, hogy a hálás utókor világosan olvashassa le lapjairól a tiszta, elvitázhatlan valóságot! . . .

A kezeimhez került, kékeszürke füstszínű, fejér rétegekkel tarkázott megkövült állatmaradvány részleteit én a *nemzeti múzeumnak* legközelebbi alkalommal beküldendém, a mikorra fenntartom magamnak az érdekes tárgynak, ha körülményeim engedik, a helyszínén végbeviendő vizsgálódás nyomán bővebben teendő leírását és közlését is. — *Lehoczy Tivadár*, a m. kir. term. tud. társ. r. tagja.

Vegyes jegyzetek.

Közli Dr. Bardocz Lajos.

Halálosetek mérges pók-csipések által. Kataloniában 1830-ban Elcampo de Tarragonas lakói közt a mérges pókok többeket megcsipvén, a mérges csipéseket halálosetek követte. A barcelonai orvos-sebész akademiája az egyes eseteket közelebbről meg akarta vizsgálni, de egy halált okozó póknak sem juthatott birtokába; mert a köznép mindazon pókokat, melyeket kézre keríthetett, kivétel nélkül, mérgeseknek tekintette és megölte. Három év mulva ugyanezen csapás El Vendrell lakosait látogatta meg, és a mérges pók-csipések által még az előbbinél is gyakrabban bekövetkező halálosetek a népet ugy megrémítették, hogy a földmivelők a mezőre sem mertek kimenni, munkájukat ottan elvégzendők. A mérges pókok (Aranea guttata) Barcelona közelében is gyakoriak voltak, s magukat apró rovarokkal táplálták, melyeket lesökből megröghantak és izmos csájjakkal felfaltak. E pókok Szciziliában is feltalálhatók, de itt csipések csak hosszas bódulást, heves hideglázt, gyors és ismételt idegrázkodtatást idéz elő: halált pedig soha sem. Egy nőről beszélnek, hogy midőn a mezőn aludt volna, nyakát ál-mában egy ily pók megcsipette. A megcsipett nő három napig feküdt megmevedve és eszméletlenül, mely állapotából csak folytonosan tartó zajos zene és függő ágybani hintázás által volt felébreszthető.

Hihetetlen, de mégis igaz. Az angol posta-igazgatóság egy hivatalos jelentésében következő igen sajátosság esetet beszél el: Az essexi kerület egyik kis városában egy szelídített holló a postaszakos kezéből ragadt ki egy levelet és avval elszaladván, azt arról darabokra szagatta szét. Szerencsére a levél darabkái még mind össze leheteszedni, melyek összeállítván kiderült, hogy a levél utalvány volt 30 font sterlingre. A postaigazgatóság a tényállást az utalványozóval közölvén, és az a dolog valószínűleg meggyőződvén, újból kelle az utalványt kiállítani és a tulajdonosnak megküldeni.

TÁRHÁZ.

Legyünk circumspectusok!

II.

Legelső kérdés tehát az, hogy érzi magát nálunk az új indigena?

Több rendbeli kísérletekről szereztem tudomást. Legelőször is kaptam a mult hóban egy tobzot, mely a legfinomabb selyemtényű és puhaságu hóféhér pehelytartalommal volt megtömve. Beküldője kísérő levelében azt írta: e növény nála vadon terem, évelő, télen el nem fagy, erősen szaporodik, virága ernyős, és szép piros, gyapotpelyhe bőven terem, hosszukás lágyhéjú tobzokban. „Nem helyettesítheti e háládatos növény a külföldi gyapotot?”

E kérdésre válaszul: „a beküldött gyapot a „selyemkrepin“ (osdepia syriaca) magpelyhe, mely valóban használtatik gyapot és floretselyem közé vegyítve, de a melynek felhasználását épen ugy titokban szokták tartani, mint a ki sáfrány közé szelkizce virágot, paprikába téglaport, liszt közé krétát vegyít. Sokszor tapasztalták azt már asszonyaink, hogy megvettek bámulatos olcsón igen szép szöveteket, a miket majdhogy selyemnek nem lehet mondani, hanem azután alig hozta haza a szabó a ruhát, elkezdett az magától foszlani, törni; alig viselték, szétmállott: ez a szövet selyemkrepinnel volt vegyítve. Tehát a krepingyapju nem piacra való termék.

Nemsokára ismét kaptam egy kis dobozt; ráírva „értéke két o. é. forint.“ Találtam benne három darab kis diónyi terméket, mely négy felé szugorodva, fehér szőrt engedett belől láttatni. Ez már igazi gyapot volt, de nagyon szánnivaló állapotban. Beküldője leírta, mily gondallal, tizennégy csemetéjén termelt tizenkét ilyen tobzot, szeptemberig diónagy-ságra megnöttek, de kipattanni nem akartak, akkor rájuk jött egy korai dér, az lefórázta leveleiket; hanem a beküldő öröme, néhány nap mulva, a bubók kipattantak, s engedék láttatni a gyapotot.

Gyapot-toboz.

Ez ismét szomorú nyereség; a fagykényszerítette megérésnek semmi haszna; a beküldött mutatványon a gyapotszálak kifejtetlenek. Most előadom saját kísérletemet.

Mártius közepén, melegágyba vettem kétféle gyapotmagot. Egyik külön magára vált, fekete; a másik rétegben egymáshoz ragadt, s molyhos fehér. A helyzet kedvező volt; hegyoldalban ugyan; de fál mellett, a hol a dinnye augusztus közepéig mind megéri; őszibarack szépen diszlik, s az idén egy fügefás másodtermése is rég elérett; tehát meleg és szélölvédelmet helyen. Itt júniusra mind a kétféle növény megnőtt 1 1/2 lábnyi magasra. Az elsőbb levelei sötétzöldek, a másodiké világosabbak s erősebben karélyozottak; a fekete magu ekkor elkezdett virágozni; virágai tökéletesen hasonlitanak az egyszerű sárga mályváéhoz (Ziliz = Althea rosacea), melyek másnapra rózsaszínűnek lesznek, lefönyadva egy négyzakaszu tobzot hagynak maguk után hármaz virágoséze között, mely lassankint mákféjnji nagyságra megnő. Egy rászán volt nálam tizennégy ilyen tobzot. Ez elég is volna: csak arra lehetne rávenni, hogy megérjék. Augusztus elején már mind ki voltak fejlődve mostani nagyságukra a tobzok; következtek olyan forró napok, hogy a mellettük levő dinnye, a mi pedig csak szereti a meleget; indástól elszáradt, őszibarackjaim közül egy sem várta meg az ősz; mind elért szeptember elejéig: de a gyapot nem mozdult. Ujságszerte olvastuk, hogy cseresnye, alma másodszor virágzik, meg is érik, két szüretet ad; de az én gyapotom mind ezt nem vette lelkére. Már a szüret is elmúlt, a fák levelei hullani kezdtek, az amerikai tejtestvér, a burgonya is felkiván-

kozott már a földből; az én gyapotom még mindig állt, mintha fogadása volna a mögötte levő meghooibrenkezett szőlőtökével, hogy melyik adjon később szüretet?

Minden reggel, este megnéztem én azt, mit csinál? de, nagy káromra, itt a hegyen még dér sem jár, hogy az jönne segítségemre; a gyapotnövény csak nem pattant ki nekem.

Most, október 20-án értem el végre, hogy egy szétrnyilt tobzot kaptam növényeim egyikén. A kik láttak gyapotnövényt lerajzolva, ez ide mellekelt hozzá hasonlítva, következtethetik, hogy ez bizony nem a legszebb példány. Meglehet, hogy ennek a kinyílásán is segíthetett jámbor akklimatizált vaduldam.

Denique a többi tobzot most is zárt s egy hathónapos afrikai nyár után választanom kell, hogy egy pár rozsz ablakból hevenytrágya segélyével extra üvegházat csináltassak az elkésett gyapotnövényem fölő, hol hosszú stúdiumait befejezhesse; vagy pedig leszedjem gyümölcsseit s a kályha vállára rakjam, a tőli almák közé, további megérés végett?

A fehér magból kelt gyapotnövényem pedig most tesz előkészületeket a virágzásához.

Az is megjegyzendő, hogy a gyapotnövény gyökere egyetlen szivgyökér, mely mint a mályvác, karógyesenen megy le a földre, tehát mély talajt kíván s nem cseréphe való virág.

Jókai Mór.

(Vége következik.)

Irodalom és művészet.

** (*Heckenast Gusztáv-könyvkiadó-hivatalában*) következő érdekes munkák jelentek meg: 1) „*Asbóth Lajos emlékiratai az 1848–49 ki magyarországi hadjáratból.*“ Második kiadás, második kötet. — 2) „*Szellemi szikrák.*“ Nevezetesebb emberek köz- és magánéletbeni elmés rögtönzései és éleves mondatai. Közli *Lauka Gusztáv* Ára 2 ft. — 3) „*Ismerettár.*“ VIII-ik kötet. (Növények — Ptolemaeusok). Ára 1 ft. — 4) „*Legújabb szerkesztű népszerű magyar levelező és házi ügyvéd.*“ Szerkesztő *Farkas Elek*. Nyolczadik javított kiadás. Ára 80 kr.

+ (*Heckenastnál megjelent az „Irodalmi kincstár“*) V — VII füzeté szép kis kiadásban. Az V. és VI. füzet „*Külföldi lant*“ cím alatt a külföldi remek írókból a magyar költők műfordításait tartalmazza. A VII. „*Emlékkönyv*“ czimrel a legjelesebb magyar költők szemenszedett mondatait hozza.

** (*Hugo Victor „Nyomorultak“*) czimű híres regényéből már 6 kötet jelent meg. A többi is gyorsan fogja egymást követni.

** (*A most keletkezett „Uj nemzedék“*) már is bomlásnak indul. Belmunkatársai közül hatan kiléptek a szövetségéből, mely mint látszik, csak pókháló szálakból volt fonva.

** (*A vérpad titkai.*) Ily munkának első füzeté jelent meg Lauffer és Stolpnál. Tartalma a Párisban hét nemzedéken keresztül hóhéroskodott Sanson család élettörténete.

** (*Magyar-román nyelvtan.*) A románul tanulni akarók számára készített Fekete János (Negrutiu). E munka már második kiadást ért. Megjelent Kolozsvárott, ára 1 ft. 20 kr.

+ (*A magyar remek írók gyémánt kiadásából*) megjelent a VII kötet, s „*Bánk Bán*“ drámát hozza Katona Józseftől. Egy-egy kötet ára 70 kr. Kiadója Heckenast Gusztáv.

+ (*Rózsavölgyi és társa műkereskedésében*) ismét több új zenemű jelent meg. A kegyencz operák dailam-füzéréből (Revue theatrale) a „*Proféta*“ szebb áriáit magában foglaló füzet, ára 70 kr. „*Morceaux de Salon*“ zongorára. „*A tévedt nő*“ átirata Kovaltsiktól. Ára 1 ft. A két kézre szerzett legkedveltebb salondarabokból: 1) Richardstól „*Piccio*“ na le chant du captif, romance“ 50 kr. 2) „*Douce Reverie*“ mazur 50 kr.

** (*A Ráth Károly és Römer Flóris*) által szerkesztett „*Győri történelmi és régészeti füzetek*“ II-ik kötetének első füzeté megjött, Kinizsi Pál sirszobrának és pecsétjének könyomatu ábráival.

** (*Érdekes hittudományi könyvecské*) jelent meg *Balogi Mórtól*, Filó Lajosnak „A feltámadás és spiritualismus“ czimű röpiratára. A 111. lapra terjedő munkának czime: „*Tájékozás a theologia mezéjén.*“ Ára 80 ujkr.

** (*A „Magyar izraelita“*) szerkesztője hatóságilag elmozdítottván, a nevezett lap kiadója Zsengeri Mór jelenti, hogy a „*Magyar izraelita*“ jelenleg egyidőre megakad; igéri egyszersmind, hogy mindent el fog követni, hogy a lap újra megjelenhessék, még pedig minél rövidebb idő alatt.

** (*Magyar egyházi szónok*) czimű vállalatának második évi folyamára nyit előfűzetést Garay Alajos. A munka katolikusok számára van írva. Ára a XII füzetnek 6 ft.

+ (*Uj dráma.*) A nemzeti színház bírló-választmányja közelebb egy „*Bajor Otto*“ czimű drámát fogadott el, melyet a hir előre is jelesnek kiáltott ki. Szerzője Szinovác Gyula. Annál kíváncsiabbak vagyunk, mert költőjének, az irodalom terén ez első nyilvános föllépése.

** (*Szigligeti ismét egy új vigjátékkal*) gazdagította az irodalmat. Czime: „*A fogadott leány.*“ Az új darab a nemz. színháznál előkészületekre már ki is van tűzve.

Egyház és iskola.

** (Gróf Szapáry Gyula) Taksonyban népiskolát alapított, melyben az oktatók már el is kezdődtek.

** (A szomolnok-hutai 111 éves r. k. egyházat) Leszniczky Mihály ottani lelkész fáradságtalan utánjárása folytán megújították. E célra a korábbi 4100 ftal járult. Az elkorhadat fatorony helyére szép, gézra alaku tornyot állítottak, melyben négy nagy harang foglal helyet. A toronyórát a nép adakozásán vették.

** (Az aradi izr. tanodába) az idén kétszer annyi tanuló van beírva mint tavaly volt. E szám azért növekedett, mert az eddigi német tannyelvet eldobva, a tantárgyak nagy részét magyar nyelven adják elő.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

+ (A debreczeni gyümölcs- bor- és kerti vetemény kiállításra) 115-en több mint 1410 féle fajú gyümölcsöt, bort, kerti veteményt, kenyeret, pecsét, mézeskalácsot, befőtteket, aszalványokat stb. küldöttek be. A kiállítók közt voltak hg. Bathyányi Fülöp enyingi udv. kertésze Glocker Károly 215 válfaj almával s 59 féle körtével. Osterhuber Péter 41 féle almával, 4 féle körtével, Zichy János gr. 17 féle almával, 4 féle körtével, Inkey József 26 válfaj almával. Ezek gyönyörű gyümölcs-gyűjteményeket már a n. kanizsai kiállításon bemutatották; s itt annál érdekesebb látványok valának, mivel épen az ország legszélsőbb megyéinek gyümölcsészetét ismertették meg. Ezekben kívül a távolabb vidékekről még Esztergamból Walther János elemi tanodai tanár gyűjteménye volt igen érdekes, 71 féle almát s 18 féle körtét állított ki. Kecskemétről is volt Szakál László által 9 féle alma beküldve; a többi mind Debreczenből s vidékéről, s Hegyaljáról küldetett be: és tudva azt, hogy csak oct. 10. és 11-én küldettek szét a kiállításra felhívó levelek, s a kiállítás már 19-én meg is nyitott, az eredmény mindenesetre nagyon kielégítőnek mondható. A debreczeni kiállítók közül leggazdagabbak valának: a Bácsy László, Csanak József, Dalmy Károly, Domokos Lajos, Harasnyai Gábor, Karap Sándor, Kardos László, Kerekes János, a helybeli kertészeti egyleti kert, Király Mihály, Kis Lajos és Sándor, Medgyaszay Sámuelné, Medgyesy Lajos, Nánássy Lajos, Szabó Lajos, Tamásy Károly stb. gyümölcskiállítványai; a vidékéről, és pedig Szalontáról Balogh Imre, Tályáról Rác Gábor és Szabó Károly szőlőkben, Golopról Vay Miklós báró, a szathmármegyei fiók gazdasági egylet és Kis Ujszállásról Illésy János küldeményei. Jutalomosztás is történt; a szegényebb kiállítók részére arany és tallér pénzekben, a vagyonos kiállítók közt pedig 1-ső s 2-od rendű dicséző oklevél és jegyzőkönyvi megemlítés által.

+ (A keleti marhavész miatt) a nyitramegyei, vágújhelyi, szakolczai és bajmócsi marhavásárok megtartása betiltatott.

** (Erdélyben az új bor) oly olcsó, a milyen már évtizedek óta nem volt. Szászvároson egy erdélyi veder ára 50—70 kr.

** (Új gőzmalom.) A nagy sörcsarnok mellett, a pályaudvar és a Duna közt egy új gőzmalom épült 50 lőerőre. Külső alakja is megkapó szép; belső szerkezetét pedig valódi remekműnek mondják.

** (Törökország fővárosában is kiállítás fognak tartani) jövő év február havában, a török terület gazdasági és ipar-termékeiből. Jele, hogy Törökország is halad, művelődik. E kiállításon minden beküldött tárgyat, melyet magánosok meg nem vesznek, a kormány fog megvásárolni.

Közintézetek, egyletek.

** (A magyar természettudományi társulat) okt. 22-iki szakgyűlésén következő tárgyak kerültek szűnyegre: Balogh Kálmán tudor fölőlvasta Ranke legújabb észleleteit az emberi test anyagforgalmi körül. Ezután Tóth Sándor tudor a felső-dernai földgésről értekezett, melyről lapunk mult számában mi is körülményes ismertetést adtunk, más kuttorásból, más szerzőtől, de az ő nézeteivel s tapasztalataival egyezően. Majd a titkár az új tagok beközönő leveleit mutatta be, mely után Kempelen Rudolf tag által beküldött s Heves megye bogarainak nevét tartalmazó lajstrom kinyomatása rendeltetett el. Végre a jegyzőkönyvek olvastattak föl, közöttök a társulat legközelebbi gyűlésének jegyzőkönyve is, melyben a pestvárosi tanácsnak a városligeti tó állandó vízzel elláthatása tekintetében, történt tanácskérésére, szakértő bizottmány: Sztoček József elnöke alatt Kruspér István, Homonovics Sándor, Schnedár János, Kondor Gusztáv mérnökök személyében nevezettek ki.

** (A budai népszínház) épen a bukás szélén mentette meg egy ismeretlen kéz, számára, a homlokzat feliratával, „Hazafiság a nemzetiségnek“ jelentékeny összeget küldvén. Az ismeretlen üdvöz szolgálatot tett a nemzetiségnek, midőn új életre támasztotta egyik oly közintézetét, mely már a „Lenni vagy nem lenni“ között lebegett. Ily nemes szív önmagában a legszebb jutalmát már megtalálta.

** (A „Pannonia“ magyar viszontbiztosító intézet) üzleti kimutatása szerint a lefolyt három évnegyedben a viszontbiztosítási ügyletek összes száma 53,516. A díjbevétel összege 327,600 ft. 76 kr. A károk összege körülbelül 100,000 ft.

— (Nyilvános nőnövelde Kecskeméten.) Sziládi Lajosné, szül. Vörös Ottília asszony, a kecskeméti reformált egyháztanács által a helybeli nyilvános, protestáns nőnövelde vezetőjeül megválasztván: mély tisztelettel értesíti a t. cz. városi és vidéki szüléket, miszerint a mondott nőnövelde vezérletét folyó hó 1-ső napján átvette s a tanítókat úgy a tantárgyakból, mint a kézi munkákban haladéktalanul meg fognak kezdeni. Az intézet célja, a növen-

deketek tisztá erkölcsi és honleányi irányban vezetni, s fogékony lelkeikbe a vallásosságot, erkölcsiséget és a női szerénységet már kora éveikben beoltani, — a társalmi viszonyokhoz alkalmazkodni tudó, házias és művelt honleányokat nevelni. E kitűzött cél elérésére az intézet tantárgyai következő tanerők által adnak elő: 1. Vallás, ének, ima, számtan és természettan, Büssörményi Mihály főelemi tanító ur által. 2. Magyar nyelvtan és írály, hazai és egyetemes történet, Bulcsu Károly főtanodai tanár ur által. 3. Német nyelvtan és írály, Fehér Péter főtanodai tanár ur által. 4. Földirat és természetrajz, Mészáros István III. elemi osztály-tanító ur által. 5. Rajz, Frank Károly városi rajztanár ur által. 6. Irva-olvasás, szépirászat, nótán és háztartás, Sziládi Lajosné által. 7. A német társalgást és a női munkákat Czuker Paulina kisasszony vezetendi és gyakorolja. Havi díj az I. és II. osztályban 1 ft., a III. és IV. osztályban 2 ft. o. é. A t. szülék különös ohajtására a francia nyelv- és zongorában, valamint a táncban is alapos oktatás eszközöztetik. A tanítások a növelde ujon épült helyiségén (Iskola-utca, 189. szám) két tágas és egészséges teremben eszközöztetnek, hol is a nyilvánosan kifüggesztett tanóra-rend a t. cz. szülék által bármikor megtekinthető.

Közlekedés.

** (A kolozsvár-brassói vasutvonal érdekében) Kolozs m. város a határát érdeklő, s hosszabban kívántató 1800 □ öl földterületet magánosoktól megváltással együtt ingyen ajánlotta föl; ezen kívül a határán levő kötelepeket s 1500 ftot adott.

Balesetek, elemi csapások.

+ (Jásdon, a Bakonyban) e hó 16-án egyszerre 28 ház lett a lángok martaléka. Ez épületeket korcsmai zerekedésből eredt gyűlölségből gyújtották föl, egyszerre három helyen. A tetteseket már elfogták.

Mi újság?

** (Ő cs. k. Apostoli Felsége) okt. 28-án fogadta a földhitelintézet küldöttését, az udv. főkanzellár jelenlétében. A küldöttség tagjai voltak: Nádassy Lipót, Andrásy György, Zichy Kamil, Waldstein, Széchen Antal grófok, Bohus, Karácsonyi és Radvánszky. Köszönő beszédet gr. Nádassy mondott, mire Ő Felsége magyarul így válaszolt: „Valódi meglepéssel fogadom önök köszönetét. A magyar földhitelintézet felállítását, mely után az ország annyira sovárgott, s melytől önök az ország anyagi érdekeinek felvirágzását várják, szívesen engedtem meg, mert nekem is szívenem fekszik az ország jóléte. Ohajtásaim azonban csak akkor fognak tökéletesen teljesedése menni, ha Magyarországot nemcsak anyagi, hanem egyéb tekintetben is kielégítve látandom. Ennek lehetősége egyrészt önköztől is függ, főképp pedig honfittasainak tevékeny közreműködésétől. Terjesszék önök e szavamat hazájukban, mely az Istenfélő rám bizott országok sorában, történelmi multja, jelene s jövője által, szívemhez oly közel áll.“

** (A hazai törvénykezés érdekében) ismét egy fontos lépés történt előre. Ő Felségének mult hó 4-iki legfelsőbb határozata alapján, egy királyi leirat intéztetett a kir. curiához, mely addig is, míg a rendes törvényhozás intézkedni fog, elrendeli, hogy a kir. itélő táblánál a sommás visszahelyezési határigazgatási s urbéri perek, ezentul egy elnökből és hat szavazóból álló tanácsban bíráltassanak meg. Ellenben az 1852-ki polg. perrrendtartás hatálya alatt indított s folytatandó polgári perek, valamint a felfolyamodások és semmisségi panaszok is, ugyszintén minden telekkönyvi tárgyakkal egy elnökből és négy szavazóból álló tanácsokban lesznek elintézendők. Minden egyéb tárgyak elintézésére pedig mind az itélő, mind a hétzemélyes táblánál az 1723-diki 24. és 25. tnyccikkék épségökben fenntartandók.

** (Névváltoztatások.) Felsőbb engedély folytán Stark József pécsi gombkötő Erősi-re, — Fasz József szegedi gombkötő Hordósi-ra változtatták vezetékes neveiket.

+ (Gyilkosság és rablás.) A napokban az aradiutezában egy 11 éves leányt, ki egyedül volt otthon, kötéllel megfojtották, s hogy a házat annál kényelmesebben rabolhassák ki. A gyalázatos tett elkövetői még nem jöttek napvilágra. A leányka holttestét a Rókus kórházba vitték.

** (Hercegbatthyány Fülöp) 300. — Koháry-Koburg herceg pedig 100 ftot adományozott a budai népszínház javára.

** (Szilágyi Virgilt) a cs. katonai népszínház 10 évi várfogságra ítélte.

** (Syriai vendég.) Jelenleg egy maronita pap van Pesten, ki az ismeretes libanoni zavarok alkalmával, a fanatizált druzoktól több kardvágás által a földre terítve, csak azon véletlennek köszönő életben maradását, hogy a felbőszült mahomedánok holtak hívék. Az említett áldozat kancelláriai engedély mellett alamizsnát gyűjt a lemészárolt libanoni szülök után hátramaradt gyermekek felnevelésére, és pedig, mint mondják, szép sikerrel.

** (Halálozás.) Gróf Teleki Blanka, a meleg keblű honleány, Párisban meghalt. Mint egész életében, úgy a halál órájában is a haza szent képe lebegett lelke előtt, s haldokolva is, hazája, Magyarország nevét rebegették ajkai!

** (A budapesti horvárintézet) figyelmezteti a közönséget, hogy a horvároktól a kezességi bárcákat vegyék át, mert felelősséget csakis azon bárcák elomutatói iránt vállal.

** (A ferenczvárosi sikkert) melybe már 1829 óta senkit sem temettek, a városi hatóság nem sokára házhelyeknek osztja ki.

** (Az Akademia-palota melletti pusztát telket,) mely bérház építésére van szánva, hir szerint, a nemzeti kaszinó szándékozik megvenni, hogy rajta egy díszépület emeljen.

** (A pesti háltéri kut) már kész, s amellett, hogy a térnek díszre van, jó ivóvizet is szolgáltat. A talapat tetején Dunaiszky által mintázott kőszobor áll, mely egy habléányt ábrázol. Alatta e fölirat: „Állítottat a pesti polgári halászcseh által. 1862.“ (Rajzát közölni fogjuk.)

** (Pest Pilis és Solt t. e. vármegyékben) a tisztgyűlés elébe tartozó s jobbára magán feleket érdeklő ügyek gyorsabb elintéztetése végett, ezentul minden hónapnak első keddi napján tisztgyűlés fog tartatni.

** (Halálozás) Schreiber László győri kanonok okt. 21-kén élte 35-ik évében meghalt.

** (Jundk István, n.-váradai l. sz. kanonok) lakását e hó 21-kén este 5 álarozott fegyveres rabló támadta meg. Közölök három a cselődszobára tört, hogy azokat ártalmatlanokká tegye; azonban kettőnek sikerült az ablakon menekülni. A másik két rabló a háznál lakó Serényiné asszonyt támadta meg, az egyik bottal, a másik fölfont pisztolyal fegyverkezve. A bátor asszony megragadta a rabló karját, saját pisztolyával reá akart löni, de az nem sült el. A rablók ezen megboszkodva, Serényinét hajánál fogva cibálták s igen megverték. Ebből zaj támadt, a menekült cselédnek is lármát ütöttek, mire a rablók jónak látták menekülni, s azt tették is, anélkül, hogy közölök csak egy is kézre került volna.

** (Grechenek György) ki 1849-ben Törökországba menekült, onnan pedig 1851-ben Amerikába támadt, s mostanában mint százados, az északi hadseregében szolgált, május 6-ikán a williamsburgi ütközetben megsebesülve, meghalt.

** (Nögyilkos, vigyázatlanságból.) Pozsony mellett egy közel helységben egy földbirtokos, este, vadászatról hazatérve, a mint kertjén keresztülment, a főlhomályban a mozgó bokroknak valamit látott. Nyulat gyanitva, melyek cserjéj gyakra főlkeresék, oda létt, s saját nejt lötte agyan, ki épen a nyulaknak törököt vetett. Ez iszonyu hirtelenkedés egy vigasztalhatlan özvegyet s egy árvt meggyott hátra.

— (Főlhivés a londoni kiállítás ügyében.) Közéledt a londoni világgkiállítás berekesztése, — tekintettel arra, hogy a felállítási magyar biztosok a South Kensington Museum igazgatósága által Londonban arra szolítottak fel, hogy az 1. 2. 3. és 4. osztályokba tartozó tárgyak, u. m. bányászati, kő-, fém- és ércztermékek; vegy- és gyógyszerészeti termények, nemkülönbön gabonák, vetőmagvak, mezei és erdészeti czikkek és gyapjak a fennirt muzeum részére azon végből engedtesseken át, hogy ott ezen czikkek a létesítendő állandó tárlatban hazánk terményeinek folytonos ismertetésére felállítsa maradhasanak; tekintettel végül arra, hogy az országos központi bizottmány rendelkezése alát bocsátott csekélyebb belértéki tárgyakkal, a nevezett muzeum részére leendő átengedése iránt intézkedés már tetetett; azon t. cz. érdeklő kiállítók, t. i. az 1. 2. 3. 4. osztálybeliek, kik tárgyaik iránt ezidég semminemű rendelkezést nem tettek, ezentul arra hivatnak fel, hogy f. é. novemberhó 10-ig az országos központi bizottmány alelnökségénél azirant nyilatkoznai sziveskedjenek: vajjon készek e kiállított tárgyaikat a nevezett muzeum számára ingyen, vagy mely áron átengedni? hogy az országos központi bizottmány Londonban a további intézkedéseket megtehesse. — Pesten, 1862. október 20-án. — Az országos központi bizottmány elnöksége megbízásából: Péczeley Ferencz.

+ (Dunaiszky tehetséges szobrászunk) „Sámsón és Delia“ című szép márvány-csoportozatát, mely a londoni világgkiállításra volt beküldve, Londonban megvásárolták.

** (A majomszínház) a Széchenyi-térrel november 3-án elpusztul. Helyére valaki állatsergeletet akart telepiteni; ezt azonban már megsemmisítették.

** (Akadnak olyan iparlovagok,) kik a jogász-segélyző egylet nevében kéregetnek. Jónak látjuk megemliteni, hogy ilyenmü magánygyűjtésekre senki sincs fölhatalmazva.

+ (Ormodi Bertalan), kit Sopronban 5 hónapig szigoru fogságban tartottak, legközelebb szabadon bocsátották. Hasonlóképp megszabadult Herz nyomdatulajdonos is, ki a „Sárosy-album“ nyomtatásáért volt fogva.

— (Még régiebb harang s egyéb okiratok.) Zemplénmegyei Málca helységéből vesszük e sorokat okt. 22-ről: A Politikai Ujdonságok 38-ik száma „Vegyes hírek“ rovatában „Régi harang“ czim alatt Rómer Flóris kutatásaiban a mátra-vebelyi kath. templomban föltalált, 1608-ban öntött harangot, mint Magyarország legrégebb harangjai egyikét említi. — Mi, Zemplénmegyében kebelezett málczaí ref. egyház enél jóval régiebbel dicsekedhetünk ily kőirattal: „Ladislavus de Málca anno domini milésimo CCCCXXXVIII. — a harang tökéletesen ép, tiszta, méltóságos, érozhangu. — T. Rómer Flóris ur kedvéért a harang kőirátat Lerajzolva mellékeljük, azon jegyeket sem hagyva ki, melyek a szók közt tisztán láthatók. (A rajzot a régiségbuvárunknak át fogjuk szolgáltatni. Szerk.) — Egyszersmind a „Történelmi kalászatok“ írójával van szerencsém tudatni, miszerint itt Málczán a Stépán-család több rendbeli régi iratoknak van birtokában, nevezetesen egy irat 1318-ból, aztán Zrinyi Miklósnak egy bizonyítvány, melyet egy ifju nemes Stépán részére adott s több effélék, melyeket a derék család, átnézvén, vagy épen régiségi emlékül igen örömmel felajánl. — Büssörményi Károly m. k., málczaí ref. lelkész. (Ugy emléksünk, hogy dr. Rómer F. csak „egy legrégebb magyar feliratu harangról“ beszélt. Szerk.)

+ (A „Divatcsarnok“ szerkesztője, Szabó Richárd) az említett lap vezetésétől új évkor visszalép.

+ (A „Hölgyfutár“ szerkesztőségétől) Bulyovszky Gyula november elsején elválik, s a nevezett lap szerkesztését eddigi főmunkatársa Balázs Frigyes veendi át.

** (Dr. Sauer Ignác,) egyetemi rektor, az egyetemi tanács közelebbi ülésében negyven darab aranyat ajándékozott, hogy ez összeg fele jogtudományi, fele pedig orvostudományi kérdések megfejtésére tüzessék ki pályadíjúl.

** (A japáni kormány) elhatározta, hogy évenként 200 ifjut fog Európába küldeni, hogy az itteni viszonyokkal, műveltségi állapotokkal megismerkedjenek.

** (Kis-Körtvélyesen, Vas megyében, nagy zenebona volt.) Az első alispán, főbíró és esküdt a községbe rándultak az irtás és hegyvám-váltáság kiegyenlítése végett. A mint ezt észrevették a falubeliek, félreverték a harangot, s több mint 500 ember összetödülve, az érkezőket megsebesítették, ruháikat leszaggatták, s nemtelen sérelmekkel illetve bezárták. Az esküdtnek sikerült menekülni, s a közellakó főispánhoz futott, ki csendőrök s egy század katonaság segítségével szabadíthatta meg nagy nehezen az elfogottakat. A vétkesek közül 47 egyént kisertek Szombathelyre.

+ (Ritka családi ünnepe.) Morvaország Steinitz nevü községében, egy leányka menyegzőjén annak szülői ezüst-, örepszülői pedig aranylakadalmat tartottak. Egy családban három nemzedék tart arany-, ezüst- és gyémánt-menyegzőt.

** (Hat fegyveres rabló) támadta meg Rédén gr. Eszterházy Imre birtokát. A gróf honn nem levén, az erdőmester lakához vezették magukat, s az ablakon belödvözve 200 ftot követeltek. De minthogy választ nem kaptak, fenyegetések között távoztak el.

** (Nagy Lajost), a hirhedett bankjegyhamisítót Genfben elfogták. Megérkezett a genfi rendőrség már 14 nappal előre figyelmeztetve volt. Egy osztrák biztos, két rendőrfőnökkel, már Genfben várták, hogy Bécsbe kiserjék. Amint a vasutvonatról kiszállt, rögtön letartóztatták. Nála 8500 ft értékű hamis bankjegyet találtak.

** (A farkasok garázdálkodása) Csökmő határán 70 csikót pusztított el. E károk meggátlása végett hatóságilag hajó-vadászatot rendeztek, de egyetlen egy farkast sem ejtettek el.

** (Ritka termékenység.) Michnai János b.-csabai polgárnak egy almafája az idén már háromszor termett, és most negyedszer virágzik. A tulajdonos állítása szerint e fa minden évben rendszeren kétszer virágzik s két termést is már többször hozott.

** (A horvátországi parasztenülések) E hó 17. és 18-án is Bukevicién a pórnép megrohanta Paulikovic István ur házát, s fel akarta dúlni, mit azonban a kiállított csendőrség megakadályozott, de a lázongók közül egyet sem sikerült kézrekeríteni. Denpus, bukevici földmivest, ki a tagosított részt első vette át, szintén agyon akarták verni, de jókor eltávoztak a községből. Oct. 19-én egy század gyalogság érkezett Bukeviczre, s a rakoncátlanok csak ekkor szünt meg. A főzavargók közül tizenegyert elfogtak.

— (Művészeti hírek.) Érdekelni fogja a képzőművészeti társulat részvényeseit; hogy választmányának f. év oct. hó 22-ki ülésében közzölt jelentések szerint, az albumlapok Grimm és Ligeti urak által már munkába vétettek, és hogy az utóbb nevezett művész úr kőrajzának tárgyául „Visegrad“ látképet választotta, az ezen albumlapok szövegének szerkesztésével pedig Liphthy Kornél ur bizatott meg. Úgy érdekelni fogja a társulat tagjait és a közönséget is, miszerint az „Országgyűlési arszékesparnok“ még el nem kelt példányai Lauffer és Stolp helybeli könyvárusoknak szerződésileg eladatván, ezentul csak ezen kereskedés útján szerezhetők meg.

** (Rigó János, b.-gyarmati magyar zenetársulatáról), mely jelenleg Bremában működik, a német lapok kiváló elismerését nyilatkoznak. Ránk nézve — mondja a „Weser Zeitung“ — különös jelenség, hogy a magyar czigányok mindent hangjegy nélkül játszanak, s mégis a mi az őszhangot, szabatoságot illeti, egy cseppet sem engednek a német zenekaroknak. S ez nem csupán eredeti induló s zenedarabjaikra áll, hanem különféle operák nyitányaira és nem magyar darabokra is. Működésük belértéke mellett a festői nemzeti viselet által a magyar zenekarnak külső megjelenése is kedvező jó hatást gyakorol. Nemzeti viseletünkről a külföldön is sokkal jobban vélekednek, mint itthon bizonyos emberek, kik nemzeti öltözetünkről most már oly megvetőleg nyilatkoznak.

** (Valóságos disznóhalál.) A Duna jobb partján Solttal átellenben fekvő pusztán egy cigány másfél mázás disznót lopott. Első és hátulsó lábát összekötve, nyakára vette. Hosszas baragolás után, megpihenni egy falhoz tért, melyre lopott jószágát letette. Ez azonban nyugtalanodván, a kerítés másik oldalra hengeredett, s a lábait összekötő zsinaggal egy taláta a cigányt nyakát a falhoz szoritani, hogy az megszabadulni nem volt képes. A cigányt megfojtva, a disznót pedig a másik oldalra, az igaz, hogy nem a legkellemesebb helyzetben, lögva, de baj nélkül találták.

** (A bécsi kórházban) az a furcsa eset történt, hogy egy meghalt egyén rokonai könyeiket más egyén koporsójára hullatták, miután a kórházban meghalt rokonuk helyett egy idegent fektettek a koporsóba. E tévedés a holtak összecserélése körül ott nagyon mindennapi.

— (Névmagyarítási adomák.) I. Egy dunántúli magyar vidékről írják a következőt: Van itt — most már a vasut által — közlelünkben, egy népes hely; vendéglősnek neve „Hündl“ volt; az erre gyakorta járó-kelő utasok mind biztatták, magyaritassa meg nevét, oly csunya név az a „Csirke!“ — Nagy nehezen reá állott; de hát miként magyaritassák? — Volt itt a vidéken egy derék, becüleles és tudós ember, kinek többi között kedve telte a szófaragásokban s nevek magyarításában is. Ő lett tehát felszólítva, magya-

ritsa meg „Händl“ uram nevét. Meg is tette és lett a Händl uram neve „Fertőfy“, minthogy különben is a Fertő mellett született s folytonosan ott élt. Azonban az új névvel csaknem célt tévesztett szegény, mert az azon helységben és környékén lakó németek, és némethorvátok (ez nem paradoxon ám, mert csakugyan horvátok, de németül beszélnek) tehát ezek, nem tudván a magyarul szépen hangzó Fertőfy nevet kimondani, nevezték Händl uramat „Föderfinck“. Sokszor panaszkodott, hogy csirkét jelentő nevével szabadulni nem tud.

2. Egy magyar ember találkozik egyszer, egy „Itzeles“ nevű izraelita polgártársunkkal; megállítja, és kérdi, mondja meg neki: milyen eredetű az ő neve, héber-e, vagy német, vagy mi? — „Magyar, igazi magyar eredetű biz az“ — válaszolja Itzeles; csak hogy — ugymond — az ő családja mindig nevezkedik: atyja ugyanis „Messzeles“ volt, ő „Itzeles“ — az ő gyermekei már „Pintelesek“. — Hogy megelégedett-e nyelvbúváruk a felvilágosítással? nem tudni.

Nemzeti színház napló.

Péntek, oct. 24. „A fekete gyöngy.“ francia színmű 3 felv. Irta *Sardou* A szerző nálunk is jól ismert neve szépszámu közönséget édesgetett ez alkalommal a színházba. De ez várakozásában nagyon mecsalódott, mert a mű csak egyes részletek finom kidolgozásában emlékeztet a derék vigjáték író mesteri kezére; de az egész, melyben a „villám“ játsza a főszerepet, sem alapeszméjével, sem a cselekvény lefolyása által nem gerjeszthet mélyebb érdeket. A mi az előadást illeti, az sikerültnek mondható. Az est dícsősége Szerdahelyi, ki egy tolvajkutató polgármestert, sok humorral képviselt; kivül még a Lendvay pár, Horváth Teréz és Feleki voltak elfoglalva.

Szombat, okt. 25. „Ketten második hangversenye.“ és „A mai paraszt.“ vigjáték 1 felv. A színház most is zsufolóság megtelt s a fiatal virtuóz a legzajosabb elismerésben részesült.

Vasárnap, okt. 26. „Két pisztoly.“ Énekes népszínmű. Irta *Szigligeti*, zenéjét Erkel. A vasárnapi közönség jól mulatott a régi darab ismert alakjain, melyek most is jó kezekben vannak. Szerdahelyi a legmulatságosabb Hugli borbély.

Hétfő, okt. 27. „A fekete gyöngy.“ *Sardou* vigjátéka 3 felv. Közönség ma kevesebb számmal, mint a darab első adatásakor, a mi eléggé mutatja, hogy annak vonzereje nálunk csekély.

Kedd, okt. 28. „Mártha vagy: a richmondi vásár.“ Vig opera 4 felv. Összevágó, jó kedvű előadás. A főszerepek Hofbauer Zsófi és Markovics Ilka, Kőszeghy és Pauli kezében valának. Benza mint Tristan lord ezuttal finomabb komikai erejét szedte elő.

Szerda, okt. 29. „Ketten 3-ik hangversenye.“ Ezt megelőzte: „A nyolcadik pont.“ Vigjáték 1 felv. Teli színház, nem lankadó taps és tetszés. A fiatal művész, mint halljuk, nemsokára néhány vidéki várost is meg fog látogatni.

Csütörtök, okt. 30. „Báró és bankár.“ Szomorujáték 3 felv. írta *Hugo* Károly. Ama híres darab, melyben csak három alak szerepel, de azért a figyelem mind végig feszülten marad. A három szereplő Egressy, Lendvay és Felekiné volt, kiknek őszhangzatos, átgondolt játéka tökéletes méltányást vívott ki.

Budai népszínház.

Oktob. 24. Népelőadásul „Csokonai Vitéz Mihály első szerelme.“ Népszínmű 3 felv. *Szigligeti*. Bihari, mint Csokonai, Mátrai M. mint Lidi, Partényi pedig mint mendikás legtöbb tapost aratott az ingyen helyeken nagy számmal megjelent közönségtől. Libera G. és Vizvári is iparkodtak.

Oktob. 25. „Velencei nő és a bravo.“ Dráma 5 felv. Az előadás érdekelt Molnár szép játéka emelte. A szép számu közönség élvezetes estét nyert ez alkalommal.

Okt. 26. „Don Juan.“ Parodia 3 felv. vasárnap is levén, a színház egészen megtelt. A parodizált Don Juant Együd, inasát pedig Partényi személyesítette. Mindkettő rajta volt, hogy a nagy számu közönséget derült-ségben tartsa.

Oktob. 27. „II. Rákóczy Ferencz fogsága.“ Az összes személyzet fel-lepteül e hónapban utólszor adatott. Közönség nagyobb számmal is jelenhetett volna meg. Az előadást, egy két elkésést leszámítva, a sikerültebbek közé számíthatni. Rákóczyt Molnár szép felfogással személyesítette. Molnár mint Zrinyi Ilona nagy hatást idézett elő. Különösen ki kell emelnünk az utolsó jelenetet, midőn az összes személyzet elénekelt a hymnust; a közönség levett süveggel hallgató végig és zajos tapsokban tört ki.

Okt. 28—31. Nem volt előadás. A színház csak november elején nyílik meg ismét.

Szerkesztőt mondánivaló.

6237. Győr. x-y. Az előbbi cikk közlése a sajtóviszonyok miatt volt lehetetlen más baj nem érte. A megpendített arcképet és életrást szivesen vennék illetékes kezeiből.

6238. A sátoros cigány. Köszönjük a szives figyelmet. Az igyekezet méltánylandó, de a küldött lapok csak jól használható adatokat, feldolgozandó nyers anyagot tartalmaznak, melyekből hivottt kéz derék művet készíthetne. A mit kaptunk, azt versnek mondani nem lehet, annál kevésbé költeménynek.

6239. Bécs. K. M. A „levelek“ ajánlására nincs szükség, de egykettőt szeretnénk elolvasni, hogy azok magyar kontó és érthetőségét megíthessük. A tárgya néve belegyezzünk.

6240. Lefe. Fontosabb események leírását kérjük. Kit érdekelne p. o. az illető helység határain kívül oly tudósítást, hogy két uri egyén párbajt akart vívni, hanem engedelmel kértek egymástól és kienesztelődtek? Vagy pedig, hogy egy ur, egy érdeemes asszonyosság hajdon leányával ékeskedvén és indulatba jövéni, a nön levő Garibárdi-íngyet szétszaggatta? Biz a nem szép dolog volt, de azért még sem közlésre méltó.

6241. Buda. B. A. A hordár nem hibás, az híven elhozta a levelet és czikket. Minden ily küldeményt nem a szerkesztő szállítására, hanem a szerkesztői irodába (egyetem-utca 4-ik szám) kérünk intézteni, azóta el is olvastuk a történelmi czikket, s úgy találtuk, hogy nyelve nem eléggé magyaros, szelleme pedig valami lajhántulú forrásból van merítve. A min pedig segíteni kellene.

6242. Amerikai képek. A közölt tárgyak több ízben voltak már lapjainkban képekkel illusztrálva s terjedelmesen leírva.

6243. Őszszel (Allegoria). A kísérlet nagyobb reményekre jogosít. Várjuk a folytatást.

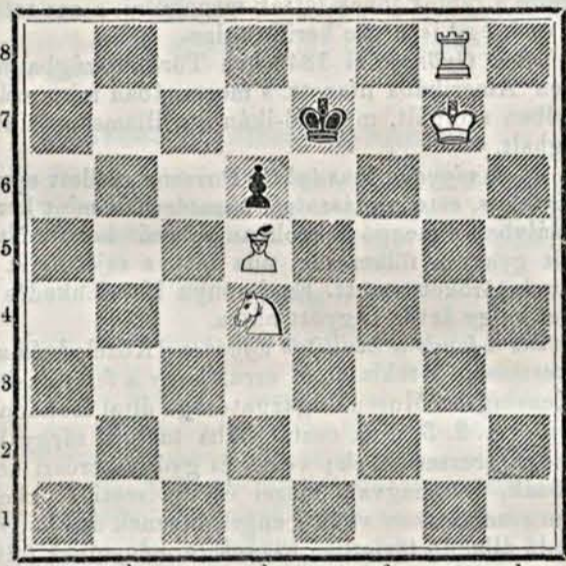
6244. Ádánd. J. G. Magánlevelünk régen meg van írva s utnak indítása elrendelve. Most vizsgáljuk, hogy hol akadhatott meg? Az eredményről tudósítani fogjuk önt.

6245. Nagyvácszony. T. Elég bosszantó és ritka esemény lehetett a jelenvoltakra nézve, de mikép jöhet ön azon gondolatra, hogy annak még másnt is nevessek, ha valakinek a „szentelt viztartójába szivalizált toltének?“ Nagyobb dolgok nem történek Nagyvácszonyban?

SAKKJÁTÉK.

149-ik sz. feladvány. — Bankos Károlytól (Kún-Sz.-Miklóson).

Sötét.

Világos.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 144-ik számu feladvány megfejtése.

(Lilienfeldtől Dorpatban.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A)	Sötét.
1) V f 2 — h 4	g 6 — g 5 A)	1)	f 5 — e 4 :	
2) V h 4 — g 4 :	f 5 — g 4 :	2) V h 4 — f 6	K d 5 — c 4	
3) f 3 — g 4 :	K d 5 — e 4 :	3) V f 6 — e 6 †	K e 4 — c 5	
4) F d 7 — e 6 †		4) V e 6 — e 6 †		

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Nagyváradon: báró Meszéna István. — N.-Marján: Beóthy Maris. — K.-Sz.-Miklóson: Bankos Károly. — B.-Csabán: Vidovszky János. — Gyepesen: Kun Sándor. — T.-Sz.-Miklóson: Frankl A. — Andrásbányán: Lukács Károly. — Tiszatúrján: Nyilas Alajos. — Kővágó-Örsön: Gold Samu. — Parabutyban: Rothfeld József.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Izrael. napt.	☉ Nap-kelet nyug	☾ Hold-kelet nyug
November		Oktob. (6)	Mar.	6. p. o. p.	6. p. 6. p.
2 Vasár.	E 21 Tób. v.	E 20 Tób	21 E 21 Hil.	9 Tób.	6 47 4 41 2 36 2 18
3 Hétfő	Halottak em.	Hubert	22 Albina	10 Hub	6 48 4 39 2 58 3 26
4 Kedd	Bor. Károly	Bor. Kár.	23 Jakab ap.	11 Kár.	6 50 4 38 3 22 4 34
5 Szer.	Imre herczeg	Imrike	24 Aresthas	12 Imr.	6 51 4 36 3 48 5 41
6 Csüt.	Lénárd hitv.	Lénárd	25 Marezian	13 Lén.	6 53 4 35 4 19 6 46
7 Péntek	Engelbert p.	Adolf	26 Dömöt.	14 Ad.	6 55 4 33 4 54 7 48
8 Szomb.	Gottfried p.	Béke	27 Nestor	15 Sab	6 56 4 32 5 37 8 47

TARTALOM.

Gróf Wenckheim Gyula kastélya Gyulán (képpel). — Népdalok. *Bényei Gábor.* — A villámjárta (folytatás). *Jókai Mór.* — A székesfehérvári régi főegyház és királyi sírbolt. *Remellay Gusztáv.* — A székesfehérvári vár maradványa. *Zombory Gusztáv.* — Magyarországi és erdélyi bányahelyek (két képpel). — A varázslat a görögök és rómaiaknál. *Dr. S. J.* — Ugocsában talált ősvilági állatmaradványok. *Lehoczky Tivadár.* — Vegyes jegyzetek. *Dr. Bardocz Lajos.* — **Tárház:** Legünk circumspectusok! II. (folytatás). *Jókai Mór.* — Irodalom és művészet — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. — Balesetek, elemi csapások — Mi újság? — Nemzeti színház napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondánivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert (lak.: magyar-utca 1. sz.)

45-ik szám.

Kilenczedik évi folyam.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrétben 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újjelenben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó (Szerkesztőségi iroda: egyetem-utca 4. szám, 2-ik emelet.)

A gróf Illésházyak.

Midőn ez év tavaszán Trencsénbe utaztam, főgondom volt, pánságra kineveztetett 1594-ben; ebben eltöltött 15 évet. Ő volt onnét oly emléket hozni, mely necsak magamnak, de másoknak első, ki szép esze által nagyra emel é családját, mely különben eredetét a Salamon nemzetségből vonja le. Ott tündöklött az 1594-ki s 1602-ki országgyűléseken, de 1603-ban a király elleni lázító irások kibocsátásával terheltetvén, az időzés elől Lengyelhonba menekült. Jóságai elkoboztattak. — Visszatértevel Boeska pártjára állott, ki javait visszaadta. Majd Érsekújvárt megmenté a töröktől, s II. Mátyást trónra segíteni igyekezett, s ezért a koronázási országgyűlésen (1608.) nádorrá választott. Meghalt 1609. május 5-én Bécsben, — gyermekei nem maradtak.

2. Illésházy Gáspár.

Az előbbi testvérenek Ferencznek fia, nagybátyja Istvánnak főörököse, azonkívül Trencsén- és Liptó-örökös, ugy Árvegye főispánja s királyi tanácsnok lett. 1610-től 1648-ig viselte a főispánságot. — 1610-ben Bethlen Gábor hadvezére volt. 1619 résztvett a békealkudozásokban. Katholikus hitről a protestáns vallásra tért. — Ő szerget családjának a gróf-ságot; meghalt 1648-ban. Nejétől Thurzó Ionától, Thurzó György nádor leányától, voltak gyermekei, de ágazatuk kihalt.

3. Illésházy Gábor.

Az előbbinek fia, szintén Trencsén- és Liptóme-

Gróf Illésházy 1. István. 2. Gáspár. 3. Gábor. 4. György.

+1609. +1648. +1650? +1691?